
This is the **published version** of the bachelor thesis:

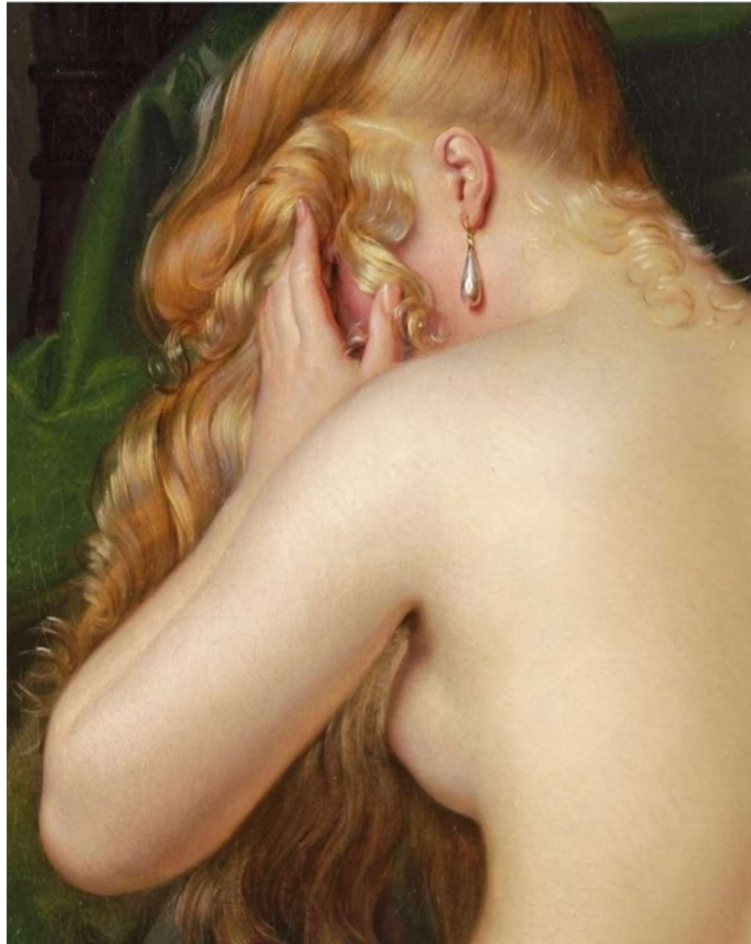
Navarrete Luque, Natàlia; Cruz Palma, Óscar Luis de la, dir. Sulpícia: una veu femenina a la tradició elegíaca llatina. 2024. 54 pag. (Grau en Ciències de l'Antiguitat)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/301796>

under the terms of the  license

SULPÍCIA: UNA VEU FEMENINA A LA TRADICIÓ ELEGÍACA LLATINA

NATÀLIA NAVARRETE LUQUE



[Alexandre-Jean Dubois-Drahonet, Nu femení, detall, (1831), (col·lecció privada)]

TREBALL DE FI DE GRAU

DIRIGIT PER ÓSCAR DE LA CRUZ

DEPARTAMENT DE CIÈNCIES DE L'ANTIGUITAT I DE L'EDAT MITJANA

ÀREA DE FILOLOGIA LLATINA

Bellaterra, 12 de juny de 2024

RESUM: Sulpícia és l'única veu femenina que conserva la tradició elegíaca, gràcies a pertànyer a la classe benestant i als contactes del seu protector, Messal·la. El present treball s'aproxima a la figura de Sulpícia l'elegíaca a partir d'un marc teòric, partint de la problemàtica tradicional vers la seva autoria, passa per una explicació sobre el personatge per tal d'oferir una traducció en català adient a les seves poesies. A més a més, s'elaboren els comentaris de cada poesia per tal d'esbrinar quines són les característiques que més en destaquen pel que fa a l'estil i la temàtica. Com a autora femenina, no només representa un testimoni clau de la Roma d'August, sinó que també denuncia els estereotips als quals ella, com a dona, està sotmesa, però s'hi nega a seguir.

Paraules clau: Sulpícia, Cerint, *Corpus Tibullianum*, poesia eròtica, elegia.

ABSTRACT: Sulpicia is the only female voice that preserves the elegiac tradition, thanks to belonging wealthy class and the connections of her protector, Messalla. The present work approaches the figure of Sulpicia the elegiac from a theoretical framework, starting from the traditional concern towards his authorship, passing through an explanation of the woman in order to end up offering an appropriate translation into Catalan to her poems. In addition, the comments of each poem intend to analyse which characteristics stand out the most in terms of style and theme. As a female author, not only she represents a key testimony to the Rome of Augustus, but also denounces the stereotypes to which she, as a woman, is subjected, but refuses to follow them.

Keywords: Sulpicia, Cerinthus, *Corpus Tibullianum*, erotic poetry, elegy

AGRAÏMENTS

Aquest projecte hauria estat impossible sense un conjunt de persones que sens dubte, han tingut un impacte molt positiu en la realització d'aquest treball. M'agradaria esmentar una frase que una professora molt apreciada sempre diu als seus alumnes: "Els treballs mai els fem sols".

En primer lloc, voldria agrair al meu tutor, Óscar de la Cruz, el fet d'haver-se embarcat en aquesta aventura amb mi, plena d'emocions, de preguntes, i de dificultats, ja que sense ell, el present treball no hauria estat possible. A la doctora Marta Oller, qui durant el darrer any m'ha donat l'oportunitat de realitzar unes pràctiques amb ella. Allà, hem treballat el paper de la dona a l'antiguitat, de manera que m'ha dotat d'eines i d'una perspectiva que, sens dubte, ha estat essencial durant l'elaboració del treball. També m'agradaria fer referència al paper fonamental que han ocupat els meus professors de llatí durant el grau, ja que m'han brindat els coneixements necessaris per abordar el tema que és objecte de treball. De la mateixa manera, a la meua professora de Batxillerat, l'Alba Bacardí, qui em va encoratjar a deixar-me guiar per la passió que sentia ja amb 15 anys per la llengua llatina, i per tant, cursar el grau.

A la meua parella, en Miguel, qui m'ha acompanyat en tot aquest procés que no només ha estat acadèmic, sinó també emocional, i ha estat llargues tardes llegint i rellegint Sulpícia amb mi. Als meus amics i companys, en David, l'Ismael, l'Anna, i l'Iris, per totes les seves opinions, lectures, correccions i minuts invertits en el meu projecte. Sense ells, tots aquests anys haurien estat ben diferents. També a l'Emma, qui amb molta paciència m'ha ajudat amb les referències bibliogràfiques.

Finalment, als meus pares, la Sara i en Pere, i als meus avis, la Rafi i en Pedro, pel seu suport, per haver-me acompanyat en aquest procés, i per haver-me ajudat en tot el possible per tal que pogués estudiar.

ÍNDIX

Preàmbul	11
1. Capítol I. Transmissió de les poesies de Sulpícia: el <i>Corpus Tibullianum</i>...	14
1.1. Entendre Sulpícia: entendre Tibul	14
1.2. De l'atribució a Tibul a la reconsideració de Sulpícia	15
1.3. Publicació del <i>Corpus Tibullianum</i> i breu història del text.....	16
1.4. El cicle de Sulpícia	17
2. Capítol II. Sulpícia: una <i>puella docta</i>.....	18
2.1. <i>Servi filia Sulpicia</i>	18
2.2. Valeri Messal·la Corví i el seu cercle literari	19
2.3. L'obra sulpiciana	20
2.4. <i>Tandem venit amor: Cerinthus</i>	22
3. Capítol III. <i>Sulpiciae elegidiae</i>.....	24
3.1. Text, traducció i comentari de la poesia III, 13	24
3.1.1. Text	24
3.1.2. Traducció	25
3.1.3. Comentari.....	25
3.2. Text, traducció i comentari de la poesia III, 14.....	28
3.2.1. Text	28
3.2.2. Traducció	28
3.2.3. Comentari.....	28
3.3. Text, traducció i comentari de la poesia III, 15.....	30
3.3.1. Text	30
3.3.2. Traducció	30
3.3.3. Comentari.....	31
3.4. Text, traducció i comentari de la poesia III, 13.....	32
3.4.1. Text	32
3.4.2. Traducció	32
3.4.3. Comentari.....	33
3.5. Text, traducció i comentari de la poesia III, 17.....	36
3.5.1. Text	36
3.5.2. Traducció	36
3.5.3. Comentari.....	36
3.6. Text, traducció i comentari de la poesia III, 18.....	38
3.6.1. Text	38
3.6.2. Traducció	38
3.6.3. Comentari.....	39
4. Conclusions	41
5. Bibliografia.....	45
6. Annexos	47
6.1. Concordances automàtiques	47

PREÀMBUL

Encara recordo quan tenia 12 anys, com té ara la meva germana petita, i la professora de Socials de l'institut ens explicava aquell tema sobre els romans. Anaven passant els dies i em fascinava escoltar-la parlar sobre com s'organitzaven els romans, com anaven desenvolupant-se com a civilització mica en mica, i com el seu impacte no només deixava una gran petjada a Occident, sinó també en mi mateixa. Escipió durant les guerres púniques o Juli Cèsar durant la crisi de la República, eren figures que m'anaven captivant. Un dia, se'm va passar pel cap preguntar "I què passava amb les romanes?" La professora em va mirar una mica descol·locada. Em va explicar que les romanes creixien sota la voluntat del pare, i més tard, continuaven la seva vida a partir de la voluntat del marit. En aquell moment, Roma m'havia decebut. Potser per caprici del destí, uns anys després em vaig enamorar del llatí, i vaig voler alimentar aquell amor cursant Estudis Clàssics. Malgrat que aquella decepció de quan era una nena seguia present, a poc a poc, anava aprenent que la meva professora no tenia la raó absoluta. Vaig descobrir Sulpícia durant una classe de civilització romana, i la meva bombeta es va engegar. Vam llegir un poema on vaig observar una actitud rebel. Fou aquella oposició que mostrava, aquella força en els seus pensaments, els que em van motivar a veure qui era Sulpícia, i què la feia tan especial.

Així doncs, aquest projecte reuneix alguns aspectes que giren al voltant de la figura de Sulpícia. Els objectius principals d'aquest treball són diversos: entendre la problemàtica de l'autoria de la poesia de Sulpícia en relació amb el *Corpus Tibullianum*, estudiar la figura de Sulpícia i la transcendència de la seva obra, i finalment, oferir una traducció i comentari adient per a les seves poesies.

Per a poder satisfer aquests objectius, es parlarà en primer lloc sobre la relació entre Sulpícia i el *Corpus Tibullianum*, considerant que s'ha dubtat de la seva autoria fins fa ben poc. Es farà una breu menció a l'anomenat "Cicle de Sulpícia", atès que la poetessa no és l'única que parla sobre la seva relació amb el jove Cerint, sinó que un autor anònim també va compondre poesies parlant sobre la parella. A continuació, es parlarà sobre Sulpícia i sobre les circumstàncies que van propiciar que pogués escriure, considerant l'excepcionalitat que suposa que una dona es dediqués a l'elegia. També es parlarà sobre models i influències de la poetessa, fent algunes pinzellades sobre les sis poesies que se'ns han conservat. Darrerament, s'oferirà una traducció en català de les

seves poesies, a més a més de la redacció del comentari consegüent. Aquesta metodologia serà la que articuli el treball.

En atenció a això, es farà un primer capítol sobre el *Corpus Tibullianum*, tot exposant els problemes d'autoria que s'han presentat, i destacant els arguments a favor de l'autoria de Sulpícia. Per tant, la seva obra ens ha arribat d'una manera molt particular, ja que no ens han arribat amb el seu nom, sinó que estan adjuntats al corpus de les obres que s'atribueixen a Tibul. Aquest fet desperta un debat molt complex entre els especialistes, ja que alguns asseguren que Sulpícia no fou realment l'autora d'aquestes poesies, tenint en compte les característiques de l'obra de Tibul. Per tant, la seva poesia ha estat objecte d'estudi des de fa ben poc, atès que els llatínistes tenien la tendència de descartar la seva autoria i mantenir l'atribució a Tibul. Sigui com sigui, es pot afirmar que l'atribució a Tibul de les úniques obres escrites per una dona que havien sobreviscut és una conseqüència d'uns motius molt específics. En primera instància, cal considerar el *modus vivendi* de les dones a la Roma antiga. Generalment, el sistema establert no facilitava recursos suficients a les dones per tal que els seves obres poguessin ser conegudes. D'aquesta manera, la majoria no es plantejava dedicar-se a escriure, ja que no era una possibilitat plausible per a les seves vides. D'altra banda, també cal tenir en consideració quins foren els personatges encarregats de decidir aquelles obres que passarien a la posteritat. La producció femenina, sovint, no era objecte d'estudi ni de lectura, per tant, no podia ser considerada valuosa per deixar constància d'aquesta. (Cantarella 1997: 182).

Seguidament, un segon capítol tractarà la figura de Sulpícia, amb les seves dades biogràfiques, i una reflexió sobre els factors que la van impulsar a escriure. Sulpícia va viure en la Roma d'August. Pel que fa als seus pares, fou filla de l'orador Servi Sulpici Ruf i d'una dona de la família Valeria. Aquesta fou germana de Valeri Messal·la Corví, patró de Tibul. Així doncs, formava part d'una família benestant, amb una sèrie d'oportunitats de caire social malgrat ésser una dona. Sulpícia tenia la possibilitat d'envoltar-se de les figures intel·lectuals del moment, i per tant, a tots aquells poetes que formaven el cercle de Messal·la, és a dir, Ovidi, Lígdam i Tibul. (Cantarella 1997: 182). A partir d'això, sabem que Sulpícia fou una *puella docta*, és a dir, que la posició de la seva família li va assegurar unes oportunitats a les quals les dones no hi tenien accés. Seria aquesta característica la que, conjuntament amb altres factors, li facilitarien escriure poesia elegíaca. En aquest context, podem considerar Sulpícia com un cas excepcional (Cantarella 1997: 182).

Finalment, un tercer i últim capítol serà dedicat a l'anàlisi de les poesies de Sulpícia de forma aïllada, i serà el capítol on s'afegiran les traduccions i comentaris. Només tenim sis poemes breus, d'entre quatre i deu versos. A priori, pot semblar una obra ben curta, sense ésser objecte d'interès. No obstant això, cal recordar que és una dona la que s'amaga al darrera de la ploma, i per tant, es tracta d'una anomalia. Així doncs, la seva obra suposa una font primària valuosa sobre la condició femenina de la Roma d'August. És en la seva forta convicció, en la seva aparent actitud rebel en contra del sistema, i la seva manera d'oposar-se a les normes en què trobem el seu valor. En els seus versos, el tema principal és la relació eròtica-amorosa amb Cerint, el seu amant. (Cantarella 1997: 182). Aquestes poesies ens donen molta informació sobre les dades biogràfiques de l'autora i de la seva perspectiva de la societat. És precisament en la seva obra on Sulpícia confessa que el seu protector era Messal·la, qui estava constantment vigilant-la, i també que no estava satisfeta amb la manera en què havia de viure la seva relació.

Després d'aquests capítols, s'oferirà un breu apartat de conclusions, on es farà una reflexió crítica i amb perspectiva de gènere sobre la importància de la seva obra i quin és l'esglao que ocupa entre els elegíacs. De tota manera, sigui quin sigui el seu paper entre els elegíacs, sí podem considerar Sulpícia com una autora molt especial, ja que és l'única veu femenina que ens hauria arribat, i per tant, l'únic testimoni que hauria viscut el patriarcat romà en la seva pell (Cantarella 1997: 15).

CAPÍTOL I. TRANSMISSIÓ DE LES POESIES DE SULPÍCIA: *EL CORPUS TIBULLIANUM*

Abans d'introduir el personatge de Sulpícia i les poesies que ens han arribat als nostres dies, és fonamental comentar com han sobreviscut, tenint en consideració que la producció literària femenina no era pas freqüent en l'antiguitat romana. En aquest context, és important parlar sobre el *Corpus Tibullianum*, i per extensió de Tibul i el cercle de Messal·la.

1.1. ENTENDRE SULPÍCIA: ENTENDRE TIBUL

Malgrat que es parlarà de Sulpícia en el capítol següent, és interessant avançar que el seu protector fou Valeri Messal·la Corví, germà de la mare de l'autora, Valèria. A través del seu oncle matern, Sulpícia es va envoltar de diversos personatges intel·lectuals del moment, i per tant, de tots aquells poetes que formaven el cercle de Messal·la, entre els quals es trobava Tibul. Així doncs, l'obra de Sulpícia ens ha arribat d'una manera molt particular, ja que no ens ha arribat amb el seu nom, sinó que els seus poemes estan adjuntats al corpus de les obres que s'atribueixen a Tibul. Aquest fet desperta un debat molt complex entre els especialistes, ja que alguns asseguren que Sulpícia no fou realment l'autora d'aquestes poesies (Cantarella 1997: 182).

Per tant, per entendre com coneixem a Sulpícia, cal entendre com coneixem a Tibul. L'obra de Tibul es presenta com un tot heterogeni. Ens han arribat tres llibres, essent el darrer introduït al Vaticà¹ per la menció *Albi Tibulli explicit secundus, incipit tertius* (Laurens 2014: 295). Cal esmentar que els humanistes italians van dividir el tercer llibre en dos. Seguint aquesta línia, les elegies III, 1 a III, 6 composarien el llibre tercer, i a partir de l'elegia III, 7 fins a l'elegia III, 20, es composaria el llibre quart (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 27). Per aquest motiu, la manera de referir aquest últim grup de poemes del corpus tibulià pot ser doble (així, per exemple III, 13 = IV, 7). Tanmateix, en el present treball s'utilitzarà la divisió tradicional de l'obra de Tibul, és a dir, la divisió pre-humanista, tenint en compte que és el llibre tercer al complet el que presenta problemes d'autoria, com s'exposarà a continuació.

Cal posar atenció, doncs, en el llibre tercer de tot el *Corpus Tibullianum*. Tradicionalment, s'ha atribuït a Tibul des d'un principi, i en el moment en què els humanistes italians del segle XV van dividir el llibre en dues parts, de cap manera van dubtar la seva autoria (Laurens 2014: 295). No obstant això, el *Corpus Tibullianum*

¹ En el manuscrit *Ambrosianus*. Vegeu pàgina 17.

presenta uns problemes d'autenticitat i atribució extremadament complexos per a la crítica tradicional. L'autoria de Tibul en els llibres primer i segon mai s'ha posat en dubte, tanmateix, el llibre tercer, malgrat la seva atribució inicial a Tibul, ha presentat algunes qüestions dubtoses. El llibre tercer presenta unes característiques allunyades dels altres dos, atès que la temàtica i el to se separen de l'estil que Tibul mostra en els primers llibres. Així doncs, actualment es considera que es tracta d'un conjunt de poemes que reuneixen l'obra de diversos poetes, i no pas un (Govaerts 1996: 1).

El tercer llibre del *Corpus Tibullianum* presenta, doncs, cinc parts ben diferenciades (Govaerts 1996: 1):

1. El llibre III, les poesies 1-6, les quals són escrites per un poeta anomenat Lígdam. Com s'ha esmentat anteriorment, la divisió humanista posava les sis elegies de Lígdam al tercer llibre, començant el quart a partir de la poesia exposada a continuació.
2. La poesia III, 7, un poema encomiàstic titulat *Panegyricus Messallae*. Es tracta d'una peça en hexàmetres dactílics d'autor desconegut.
3. El llibre III, les poesies 8-12, cinc elegies que apareixen com una transposició de III, 13-18.
4. El llibre III, les poesies 13-18, unes composicions breus en díctics elegíacs, escrites per una poetessa anomenada Sulpícia, la qual és objecte d'estudi en aquest treball.
5. El llibre III, les poesies 19-20, les quals són una poesia i un epigrama, semblants pel que fa al to i el tema. El poeta s'anomena a ell mateix Tibul, no obstant això, un gran nombre d'especialistes ho consideren una imitació espúria del poeta Tibul.

1.2. DE L'ATRIBUCIÓ A TIBUL A LA RECONSIDERACIÓ DE SULPÍCIA

Però com s'ha passat de l'atribució tradicional a Tibul a l'acceptació de l'autoria de poetes menors que formaven part del cercle de Messal·la? L'estil i el to, com s'ha esmentat anteriorment, i l'aparició de personatges nous vers els personatges dels dos primers llibres proposen preguntes que ja posen en dubte l'autoria tradicional, un problema al qual els primers filòlegs i els seus successors proposaven solucions oposades (Laurens 2014: 295). Certament, l'atribució a Tibul de les poesies III, 8-12 i III, 19-20 es defensa molt més sovint que l'altre grup, és a dir, al grup d'elegies de Sulpícia. Malgrat

aquest fet, és tot el conjunt de poesies el que es posa en dubte d'autoria, portant la crítica tradicional a un veredicté impossible (Govaerts 1996: 2).

Recentment, les matemàtiques, i de manera més precisa, l'estadística s'han anat incorporant progressivament a l'estudi del llenguatge i l'estil. Així doncs, s'han realitzat diversos processos d'anàlisi automàtica basats en el recompte de les característiques formals dels textos amb la finalitat de crear un nou mètode d'estudi, l'anomenada estadística literària. Per tant, l'objectiu d'aquesta tècnica pretén detectar característiques regulars propis d'un autor o d'una obra. En aquest cas, destinat a identificar possibles particularitats formals en el grup de poemes atribuïts a Sulpícia. (Govaerts 1996: 2).

Mitjançant una primera aplicació de l'estadística literària a les sis primeres elegies del *Corpus Tibullianum*, s'ha determinat la personalitat de Lígdam en contraposició a la personalitat de Tibul, a través de les paraules que s'utilitzen als textos². Aquestes personalitats són contradictòries fins al punt que és pràcticament impossible l'atribució completa a Tibul (Govaerts 1996: 3). Després d'aquestes deduccions, s'ha aplicat el mateix mètode a la resta de composicions, fet que apunta a les mateixes conclusions (Govaerts 1996: 4). Sigui com sigui, està obertament acceptat el fet que el *Corpus Tibullianum* és la veu de diversos autors que, en la mateixa línia que Tibul i la tradició elegíaca, cultiven els temes propis del gènere, a vegades amb més frescor que el propi Tibul (Arcas, Ramírez de Verger 2015: 27).

1.3. PUBLICACIÓ DEL *CORPUS TIBULLIANUM* I BREU HISTÒRIA DEL TEXT

En general, s'assumeix que el *Corpus Tibullianum* es va publicar a partir dels «arxius» de Messal·la, com una mena de document o memòria en forma de selecció de poemes. Aquesta edició segurament es va fer en un moment en què encara hi havia cert interès per Messal·la i el seu cercle, tot i que potser el mateix Messal·la i els seus protegits ja havien mort. Un dels possibles motius podria ser la franquesa que mostraven Lígdam i Sulpícia als seus versos, que podria haver estat objecte de vergonya en cas d'haver publicat les seves poesies en vida. Els seus contemporanis sabien qui s'amagava darrere dels pseudònims i, com a dama de l'alta societat romana, Sulpícia no era tan lliure com ho va ser Safo (Luck 1969: 102).

D'altra banda, hem heretat el *Corpus Tibullianum* a partir d'un manuscrit que s'ha perdut. Afortunadament, Coluccio Salutati (1331-1406) va fer una còpia d'aquest

² Amb l'ajuda del meu tutor, hem realitzat unes concordances automàtiques dels poemes de Sulpícia, les quals són afegides als annexos.

manuscrit al segle XIV, l'*Ambrosianus*, emprant extractes de tres florilegis medievals: els *Excerpta Frisengensia* del segle XI o XII, el *Florilegium Gallicum*, del segle XII, i els *Excerpta Veneta*, del segle XI. A partir d'aquest manuscrit, ha estat possible la conservació dels tres llibres sota el nom d'*Albi Tibulli*, arribant als nostres dies amb les diverses qüestions plantejades al present capítol. (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 81).

1.4. EL CICLE DE SULPÍCIA

Malgrat que Sulpícia és una dels diversos autors i autores recollides al *Corpus Tibullianum*, la seva història eròtica-amorosa no només és relatada per les seves poesies, sinó que un segon autor en parla. Aquest autor és anònim, i els especialistes parlen d'ell o ella com *Auctor de Sulpicia* (Santirocco 1979: 230) o *Amicus Sulpiciae* (Galan 1998: 102). Per tant, l'anomenat "Cicle de Sulpícia" comprèn dos grups de poesies (Galan 1998: 102):

1. *Auctor de Sulpicia* o *Amicus Sulpiciae* (III, 8 – III, 12).
2. *Sulpiciae elegidia* (III, 13 – III, 18).

Així doncs, el primer grup és l'obra literària de l'autor anònim ja esmentat, i el segon és l'obra literària de la mateixa Sulpícia (Galan 1998: 102). Considerant que la segona part del "Cicle de Sulpícia" és l'objecte d'estudi del present treball, a continuació es parlarà de manera exclusiva de la primera part.

Aquest grup de poesies representa una mena de comentari als poemes escrits per la mateixa Sulpícia. És interessant que el poeta assumeix la persona de Sulpícia a les poesies III, 9 i III, 11, així com la de Cerint a les poesies III, 8, III, 10 i III, 12. A la poesia III, 8 es descriu la bellesa de Sulpícia, la qual vesteix les seves robes a les *Matronalia*. El poeta dona per suposat que el fet que Sulpícia es presenti arreglada és una conseqüència de l'amor de la dama pel jove i el desig per agradar-li. A continuació, l'elegia III, 9 sembla ser una pregària per part de Sulpícia a Diana amb la finalitat que la deessa protegeixi Cerint durant la caseria. En la poesia III, 10 Sulpícia celebra l'aniversari de Cerint, i a la III, 11 celebra el seu propi aniversari. Finalment, a la poesia III, 12 s'observa una Sulpícia que prega en secret a Juno per tal que Cerint pugui estimar-la tant com ella l'estima (Galan 1998: 102). Com s'estudiarà en les pàgines següents, el tema dels aniversaris serà també recollit per Sulpícia, entre molts d'altres que relaten com era la vida d'una dona benestant a la Roma d'August.

CAPÍTOL II. SULPÍCIA: UNA *PUELLA DOCTA*

2.1. *SERVI FILIA SULPICIA*

Sulpícia va ser una dama de família benestant de la Roma d'August. El seu estatus venia donat tan per part del seu pare, com per part de la seva mare. D'una banda, el seu pare va ser Servi Sulpici Ruf, tal com ella mateixa revela en la seva poesia III, 16. La seva mare, d'altra banda, fou una dona de la família Valèria, la qual fou germana de Valeri Messal·la Corví. (Cantarella 1997: 182).

Pel que fa a la família Sulpícia, Servi Sulpici Ruf hauria estat orador (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 31). No obstant això, aquest fet no explicaria per què el protector de Sulpícia seria Messal·la Corví, i no pas el seu propi pare. Se suposa que la germana de Messal·la hauria perdut el seu marit Servi, i no hauria volgut casar-se amb ningú més per la gran admiració que sentia cap al seu difunt marit. Per tant, Sulpícia no hauria estat filla del gran Servi Sulpici Ruf, qui tindria un fill amb el mateix nom. El jove Sulpici, qui va ser elogiat per Ciceró en cartes al seu pare l'any 40 aC, tindria una filla, Sulpícia, però no hauria viscut durant el seu creixement (Lyne 2007: 345). Així doncs, sembla que l'únic home que quedaria com a protector de Sulpícia i de la seva mare seria Messal·la Corví, fet assenyalat per la poetessa en esmentar la preocupació del seu protector a la poesia III, 14.

Altrament, si intentem concretar les en què la dama va viure, s'especula que la seva creació literària hauria estat entre el 25 i el 20 aC, probablement, cap al 25 aC. A la poesia III, 18, Sulpícia revela que en el moment d'escriure la composició, es troba en la seva *tota iuventa*. D'aquesta manera, es pot arribar a la conclusió que Sulpícia arribaria com a molt als 20 anys en el moment d'escriure. La manera de qualificar *iuventa*, a partir de *tota*, podria fer referència al fet que encara es trobava en la seva edat adolescent. (Lyne 2007: 348). Per tant, si comptem amb una Sulpícia que compon cap al 25 aC, podrien parlar del seu naixement cap abans del 35 aC però arribant com a molt al 40 aC aproximadament, considerant la concepció romana sobre el temps.

Fou la seva posició benestant la que probablement li va garantir certs privilegis no freqüents en les dones de Roma. Sulpícia, sota la protecció d'un dels personatges literaris més importants del moment, tindria l'oportunitat de rodejar-se de poetes com Tibul, o fins i tot, amb un jove Ovidi. (Cantarella 1997: 182).

Cal destacar que, habitualment, les dones patien una situació d'inferioritat, atès que quedaven relegades a la vida privada i als aspectes domèstics de manera general.

També quedaven sotmeses a l'autoritat de l'home, qui condicionava l'educació que la dona podria rebre. En un principi, l'educació es basava en el conjunt de coneixements bàsics i necessaris per a la vida en societat, sempre focalitzats a la família i les tasques domèstiques. Aquest fet tenia una repercussió directa sobre la condició social de la dona, així com de les seves baixes expectatives. (Alfaro, Francia 2001: 7). Quan les noies eren ben joves, ja començaven a acceptar quina fou la seva funció social, la qual consistiria en ser esposes fidels i mares educadores. (Cid López 2001: 24).

No obstant això, hi havia algunes dones, que no eren moltes, que van tenir l'oportunitat de rebre una formació cultural, i inclús, van adquirir certa independència econòmica. Aquestes circumstàncies, però, no van significar en cap cas un canvi a nivell social, sinó que foren objecte de crítica masculina. (Cid López 2001: 44). Les dones que tenien l'oportunitat de rebre una educació superior a l'ensenyament de les tasques domèstiques eren anomenades *puellae doctae*. Considerant el cercle d'influència amb el qual es va relacionar la poetessa què és objecte d'estudi, se la pot considerar com a tal.

2.2. VALERI MESSAL·LA CORVÍ I EL SEU CERCLE LITERARI

Abans d'entrar en l'obra de Sulpícia, és interessant comentar alguns aspectes sobre el seu protector, Messal·la Corví, considerant que la presència d'aquest personatge en l'obra de la poetessa és determinant per a la seva producció literària. El cercle literari de Messal·la fou el segon després del de Mecenes i incloïa autors com T. Lígdam (autor de III, 1-6), el jove Ovidi, la neboda de Messal·la, Sulpícia (autora de III, 13-18) i possiblement, l'autor del *Panegyricus Messallae* (III, 7) (Maltby 2002: 41).

Així doncs, Valeri Messal·la Corví fou un orador destacat, amb un gran ull per l'estil llatí, què es dedicava a estudis filosòfics i gramaticals, i que també composava versos pastorals i eròtics en grec. Probablement, l'elegància que presentaven els poemes del seu cercle literari ho haurien heretat dels gustos refinats i dots del seu patró. (Maltby 2002: 41).

Messal·la és elogiat pels i les poetes del seu cercle literari. Les elegies de Tibul, per exemple, donen fe de la fidelitat dels autors cap a l'aristòcrata. Se l'esmenta en les poesies inicials d'ambdós llibres de Tibul, o en el *Panegyricus Messallae* que es troba al *Corpus Tibullianum*. Sulpícia no seria una excepció, ja que l'esmenta a la poesia III, 14, tot i que per primera vegada, i a diferència dels seus companys, amb un to diferent (Maltby 2002: 41). Aquest fet, però, s'exposarà al capítol següent.

És interessant que la vida i les elegies del cercle de Messal·la evidencien que tots els seus personatges tenien deures militars i literaris envers el seu patró. Un exemple el

posa en manifest Tibul, qui en la poesia I, 3 exposa que a causa de la seva malaltia no va poder continuar acompanyant Messal·la a Aquitània (Maltby 2002: 41). En el cas de Sulpícia, el seu ensenyament i la possibilitat de relacionar-se amb els amics de Messal·la seria obeir totes les seves ordres, com la d'acudir al camp per a l'aniversari de la jove, fet exposat a la poesia ja esmentada al paràgraf anterior.

Finalment, pel que fa a la relació de Messal·la i la situació política que experimentava Roma en aquell període, cal esmentar que la posició inicial dels i les poetes fou al costat de Marc Antoni. Tanmateix, Messal·la va ser un dels primers aristòcrates que van canviar de facció política, donant suport al bàndol d'Octavi el 31 aC. (Maltby 2002: 41).

2.3. L'OBRA SULPICIANA

Tal com s'ha esmentat en el capítol anterior, la poesia de Sulpícia ens ha arribat mitjançant el manuscrit que conserva l'obra sencera de Tibul. Concretament, ens han arribat sis composicions breus, d'entre quatre i deu versos, els quals sumen un total de 40 versos. (Cantarella 1997: 182). No obstant això, Sulpícia hauria publicat presumiblement més de sis. (Lyne 2007: 343).

Els poemes de Sulpícia són elegies eròtiques-amoroses, i tracten sobre la seva relació amb Cerint. (Cantarella 1997: 182). Sulpícia posa un mirall al món privat habitat per les dones de la seva classe. Un aniversari, un pícnic, un oncle, un amant; són elements que introdueix Sulpícia en les seves poesies que reconeixen les imposicions que una societat androcèntrica fa sobre les dones (Santirocco 1979: 239) així com el descontent per part de l'autora davant d'aquestes imposicions. Així ho declara Sulpícia en la poesia III, 13.

A la poesia III, 13, Sulpícia celebra el seu amor per Cerint, així com el fet de no haver-ho d'amagar més. Ha consumat el seu amor, i té grans expectatives de futur (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 523). A continuació, a la poesia III, 14, Sulpícia es queixa del seu viatge al camp amb motiu del seu aniversari alhora que es dirigeix a Messal·la per recriminar-li el seu excés de preocupació (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 529). La poesia III, 15 tracta sobre la cancel·lació del viatge al camp i l'alegria de ser a Roma per celebrar l'aniversari de Cerint (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 535). Seguidament, la poesia III, 16 mostra el gran enuig de Sulpícia cap a Cerint per les seves aventures amb una prostituta mentre ella es manté fidel a la seva relació (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 541). La poesia III, 17 parla sobre la malaltia de l'amor que pateix Sulpícia, i es pregunta si Cerint també pensa en ella tant com ella pensa en ell (Arcaz, Ramírez de Verger 2015:

547). Finalment, la poesia III, 18 és una disculpa per part de Sulpícia cap a Cerint per haver dissimulat el seu amor durant la nit i haver-lo deixat tot sol al llit, culpant la seva joventut del seu error (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 553).

Malgrat que es comentarà els poemes detingudament en el capítol següent, i per tant, l'estil de la poetessa, sí que es faran alguns comentaris que resulten interessants per aproximar-se de manera introductòria a les composicions.

Pel que fa a les influències de Sulpícia, el deute de la poetessa és doble. En primer lloc, Sulpícia es deu als elegíacs. El seu vocabulari amatori, els seus temes (separació, malaltia, infidelitat), i fins i tot la seva postura socialment desafiant són convencions elegíaqües. Així i tot, els seus poemes són poc al·lusius, curts, sense adornament mitològic (a excepció de la referència a Venus en la poesia III, 13.), són molt diferents als temes dels elegíacs. Certes característiques tècniques i diverses convencions de l'elegia, la seva forma i gran part del seu estil la col·loquen en una altra tradició relacionada, l'epigrama elegíac. El gènere és una invenció grega, però Sulpícia ens recorda sovint als epigrames romans d'alguns autors com Catul. (Santirocco 1979: 237). En conseqüència, l'estil de Sulpícia -especialment pel que fa a l'estructura dels seus poemes- obren la qüestió sobre la seva classificació, que es debat entre l'elegia i l'epigrama, dos gèneres, que comparteixen un origen comú i que, en alguns casos són difícils de distingir.

D'altra banda, ens sorgeix el dubte de quin és el valor de la poesia de Sulpícia. Aquesta qüestió també es tractarà més endavant, però és interessant plantejar que Sulpícia és, en efecte, l'única veu femenina de la literatura clàssica de la qual ens han arribat les seves obres, destacant especialment què ens ha arribat sense mediacions masculines (Cantarella 1997: 15). Sulpícia és especial perquè parla sobre ella, mostrant una concepció sobre la seva persona. Parla sobre les seves experiències, sobre els seus sentiments, i, per tant, es posa com a protagonista. Es tracta, doncs, d'un cas excepcional. (Cantarella 1997: 181).

També és interessant comentar que els especialistes han intentat reorganitzar els poemes. En destaca la reorganització anomenada "del coneixement". Segons aquesta reorganització, els poemes tindrien una composició cronològica, que recull l'evolució de l'experiència amb el seu nou amor, la intenció de mantenir-lo en secret, i la seva posterior revelació al món que els envoltava (Cantarella 1997: 183). No obstant això, sembla que l'ordre establert seria l'ordre cronològic en què l'autora va escriure les composicions poètiques, essent la poesia III, 13 la darrera. La finalitat de Sulpícia seria establir aquesta poesia com a prefaci de les altres (Santirocco 1979: 235).

Els estudiosos ho argumenten a través del final feliç de la història entre Sulpícia i Cerint: *cum digno digna fuisse ferar*, el darrer vers (III, 13, 10). L'obertura *ex abrupto* del primer poema de Sulpícia, *Tandem* ("per fi") (III, 13, 1) implica un rerefons de la relació; i l'esment de la musa de Sulpícia (*meis Camenis*: III, 13, 3) a Venus Citerea implica que aquest passat no és només emocional sinó també literari. El rerefons són els altres poemes (tot i que una lectura literal també podria suggerir que Sulpícia va escriure poemes a Venus que no s'han conservat, mentre que els altres poemes pretenen ser cartes a Messal·la o a Cerint, aquest primer poema no té cap destinatari). Per tant, la funció de III, 13 és, certament, un prefaci per al lector (Santirocco 1979: 235).

2.4. TANDEM VENIT AMOR: CERINTHUS

El nom de *Cerintus* és desvelat per l'autora a la poesia III, 14. Presumiblement, es tracta d'un pseudònim. Es tracta d'un nom que apareix de manera freqüent en literatura i en epigrafia, i que s'atribueix tan a dones com a homes. Trobem, per exemple, a un dels *sermones* d'Horaci una prostituta amb el nom de *Cerintus* d'aspecte i bellesa remarcables (Hor. *Sat.* I, 2, 812). Però apareix més comunament com a nom d'esclau en inscripcions epigràfiques: un porter de Cèsar, o un *murmillo* són part d'una vintena d'exemples (Lyne 2007: 346).

L'atribució més acceptada, però, es tracta d'un pseudònim de *Cornutus*, un amic de Tibul. Ambdós noms són mètricament equivalents. Segons els especialistes, trobem una poesia de Tibul, la II, 2, on es felicita a un tal Cornut pel seu casament. Aquest fet reforça la idea d'aquesta identificació, ja que els especialistes apunten a què Sulpícia s'hauria casat amb un tal *T. Caecilius Cornutus*, un dels primers seguidors d'August. Cal destacar que és interessant l'ús d'un pseudònim, atès que indica interessos editorials semblants als dels seus companys, què utilitzen identificacions que segueixen el mateix patró (cf. Lèsbia-Clòdia) (Lyne 2007: 346).

Però si aquesta identificació és correcta, per quin motiu donaria al seu amant, un noble amic de Tibul, un nom d'esclau? Cal considerar la poesia III, 16, en què Sulpícia, en estar enfadada amb el seu amant, li recorda quina és la seva posició social, i remarca que és la filla de Servi Sulpici Ruf. A més a més, en més d'un poema utilitza un plural majestàtic per referir-se a ella, i en saber que Cerint l'enganya, ressaltava la posició de la prostituta per remarcar la seva. Així doncs, podria referir-se a una burla pel seu estat social, ja que l'antiquíssim llinatge Sulpici estaria per sobre del de Cornut (Lyne 2007: 346).

Malgrat que tot apunta al fet que Sulpícia sí tindria un final feliç amb el seu amant, no tots els especialistes arriben a la mateixa conclusió. Apunten a que, possiblement, no hi va haver cap matrimoni. Hi ha una gran quantitat d'elements que assenyalen una distància social entre els amants, la qual és bastant problemàtica de vèncer en una ciutat com pot ser la Roma d'August (Cantarella 1997: 187). Sembla que aquest final feliç fou una invenció dels humanistes del Renaixement, qui postulaven que el nom de *Cerinthus* derivava de *keras*- del grec i de *cornu*- del llatí. Ambdues arrels signifiquen “banya”. D'aquesta manera, arribarien a Cornut, enllaçant-ho tot cap a un final feliç que no sembla segur (Santirocco 1979: 236).

CAPÍTOL III. *SULPICIAE ELEGIDIA*

Així doncs, en relació a les dades comentades anteriorment, les poesies de Sulpícia retracten, seguint la tradició elegíaca, algunes circumstàncies quotidianes i res convencionals que la poetessa experimenta per un jove anomenat Cerint. Com s'ha esmentat anteriorment, el nom de l'estimat podria ésser el pseudònim de Marc Cecili Cornut. El conjunt de poesies recull quaranta versos, i la seva temàtica és sempre amorosa-eròtica en el marc de la seva relació amb Cerint. (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 31).

En les següents pàgines es proposarà una traducció en català de les poesies sulpicianes, tot comentant els aspectes més interessants. Pel que fa a l'aparat crític, s'utilitzarà l'aparat crític de l'edició de R. De Verger, i només es farà referència a les dades que poden ser, al nostre parer, objecte de debat.

3.1. TEXT, TRADUCCIÓ I COMENTARI DE LA POESIA III, 13

3.1.1. TEXT

Tandem venit amor, qualem texisse pudore
quam nudasse alicui sit mihi fama magis.
Exorata meis illum Cytherea Camenis
attulit in nostrum deposuitque sinum.
Exsolvit promissa Venus: mea gaudia narret, 5
dicetur siquis non habuisse sua.
Non ego signatis quicquam mandare tabellis,
ne legat id nemo quam meus ante, velim,
sed peccasse iuvat, vultus componere famae
taedet: cum digno digna fuisse ferar. 10

v. 1. "pudore *GVX, Luck, Lee*] pudori *AH, Dissen, Goold*"

3.1.2. TRADUCCIÓ

Malgrat tot ha arribat l'amor. La fama d'haver-lo ocultat és un pudor

per a mi més gran que haver-lo mostrar a algú.

Persuadida per les meves Muses, Citerea

me'l va portar i me'l va col·locar al meu si.

Venus va complir les seves promeses: que canti els meus goigs, 5

qualsevol dirà que no ha tingut els seus!

Jo no voldria confiar res a les tauletes escrites,

per tal que ningú les llegeixi abans que el meu estimat.

Però m'agrada haver pecat, em fastigueja posar bona cara a la fama:

diran de mi que he sigut digna amb un digne. 10

3.1.3. COMENTARI

La poesia III, 13, què és la primera conservada de Sulpícia, parla sobre la confessió de la relació amorosa de Sulpícia. Aquest tema queda perfectament reflectit al primer díctic, atès que fa referència al pudor que sent pel fet d'haver-lo ocultat. La poetessa té una manera molt particular de començar la poesia. La seva intenció d'introduir una oració adversativa mitjançant un *tandem* fa que el poema comenci amb una forta càrrega semàntica. Aquesta càrrega semàntica podria estar relacionada amb les dificultats que ha experimentat la poetessa per a poder construir una relació, tenint en compte la seva necessitat inicial de mantenir-la en secret. Així doncs, aquest díctic faria referència a les dificultats del passat en contraposició amb l'alleujament per haver-ho confessat en el temps present. Aquesta contraposició quedaria reflectida en els infinitius *texisse* i *nudasse*. A més a més, també podria estar relacionada amb una actitud del jo poètic un tant rebel davant dels estereotips de la societat. Aquesta actitud també es mostra en el vers 9, quan Sulpícia afirma *peccasse iuvat*, construcció de la qual es parlarà més endavant.

És interessant comentar l'aparat crític, on es recull que trobem *pudore* en alguns manuscrits, però en altres en trobem la forma en datiu *pudori*. En la meua traducció he optat per la forma en datiu, tot fent una construcció de doble datiu recollint el datiu *mihi* del segon vers. Cal destacar que les construccions en datiu a les poesies de Sulpícia són freqüents, com s'anirà comentant al llarg del capítol, de manera que es podria considerar una inclinació cap a les construccions en datiu per part de l'autora.

El següent díctic, format pels versos 3 i 4, podria fer referència a la contraposició entre adversitats passades i consol present exposat al díctic anterior. Per fer-ho, Sulpícia utilitza una personificació dels seus versos a través de les Muses. Elles seran les encarregades de suplicar a Venus, la divinitat de l'amor però també de l'erotisme, que portin el jove què ella desitja cap al seu si. L'erotisme característic elegíac està present en aquest moment, ja que Sulpícia ha suplicat que Cerint (què encara no ha sigut esmentat directament) sigui "dipositat" en una zona tan eròtica com pot ser el seu pit. Aquestes súpliques serien les responsables del canvi en la vida amorosa de l'autora, i per tant, un element intermediari entre el passat i el present, així com la causa dels *gaudia* que esmenta en el cinquè vers.

També, cal destacar el sintagma *nostrum sinum*, atès que està en plural. Malgrat la voluntat de la poetessa de trencar amb els estereotips, és conscient de quina és la seva posició social a Roma, i ho demostra en diversos moments en les seves poesies. Cal recordar que l'ús de la tercera persona del plural per al jo poètic és molt habitual, de manera que l'ús del plural majestàtic és una manera del jo poètic d'establir una certa autoritat i poder en el lector a partir de la seva classe social.

A continuació, els versos cinc i sis segueixen fent referència a Venus, donant continuïtat a l'explicació de les seves súpliques a la deessa. La divinitat decideix obsequiar la poetessa amb els *sua gaudia* que s'esmenten al cinquè vers. Es pot observar com Sulpícia continua amb un to eròtic en parlar sobre aquests goigs. En contraposició amb els seus goigs, marcat una altra vegada pel possessiu, el vers 6 recull *sua*. Aquest fet podria servir de justificació per l'autora de trencar els estereotips socials, tenint en compte que els estereotips no aturarien ningú en gaudir d'aquests plaers, i per tant, a ella tampoc.

El següent díctic comença amb un canvi de to notable. Mentre que els versos anteriors exposaven com Venus ha ajudat Sulpícia a superar les adversitats per trobar l'amor i gaudir-lo en tots els sentits, sembla que Sulpícia comença a fer referència al seu amant i la seva relació. Deixa clar que tot el que escriu és per Cerint, i que el seu desig és que ell sigui el primer en rebre els seus versos abans que ningú més els pugui llegir. Aquesta referència, per tant, podria estar recollint una escriptura destinada al seu estimat que intenta mantenir-se en la intimitat dels amants i no ser pública. En aquest context, Sulpícia se serveix dels pronoms possessius al llarg del poema com a al·lusions personals en l'àmbit privat del sentiment amorós propi de la poesia elegíaca. Així doncs, ens trobaríem davant d'una exhortació pel seu amor correspost.

Finalment, Sulpícia acaba aquesta elegia amb un díptic ple de simbolisme i de càrrega semàntica. Al vers 9, és molt important assenyalar la construcció *peccasse iuvat*, ja que representa una declaració d'intencions ben clara. L'autora està satisfeta davant d'haver pecat que es pot entendre de moltes maneres. En primer lloc, es pot entendre un *peccasse* en el sentit sexual, és a dir, el to eròtic arribaria al súmmum en aquest moment, fent referència potser a haver consumat el seu amor. Però aquest *peccasse* podria anar molt més enllà, ja que no només podria fer referència a les relacions que ha mantingut amb Cerint, sinó a haver trencat els estereotips imposats. Sulpícia fa una clara declaració de rebuig cap al sistema establert, al qual no està disposada a sotmetre's. Després, afegeix que no li agrada haver de fer bona cara a la seva fama, és a dir, a tot el que van dient d'ella com a conseqüència d'haver pecat. Es tracta de la segona vegada que Sulpícia utilitza el mot *fama* en el poema. Aquest fet suposa una contradicció, ja que semblaria que tindria un gran interès en el que diuen d'ella, tanmateix, tot el poema és una clara declaració que no li importa gens.

L'últim vers recull una construcció amb ablatius que fa recordar la construcció que s'utilitzava a Roma per contreure matrimoni: *ubi tu Gaius, ego Gaia*, és a dir, "on tu siguis Gai, jo seré Gaia". Aquesta frase també era utilitzada per la jove durant les noces, com Sulpícia sembla que escriu per al seu estimat. (Forsythe 1996: 1). Potser aquest vers anticipa el que vindrà en el futur, després d'haver anunciat la consumació del seu amor. El poema doncs, començaria parlant sobre les adversitats del passat, la consumació de l'amor i el gaudi d'aquest, i acabaria parlant amb les expectatives de futur. És interessant que als versos cinquè i sisè, però, l'acció del poema s'atura per comparar els goigs de la poetessa amb els de Venus, fet que és, en efecte, una característica elegíaca.

Tenint en compte aquesta anàlisi, es podria separar el poema en dues parts ben diferenciades, que articularien l'estructura interna del poema. D'una banda, els versos 1-6 parlarien sobre la confessió d'un amor que Sulpícia ha cultivat en secret, l'ajuda de la deessa, i la seva justificació per a poder gaudir-ho *malgrat tot*. D'altra, Sulpícia faria una exhortació al seu amor correspost ja sense secretismes. (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 523). Cal afegir que la *fama* articula el poema, atès que l'obra i el tanca, realitzant una estructura de molla que fa que la poetessa torni al mateix tema del qual ha parlat.

3.2. TEXT, TRADUCCIÓ I COMENTARI DE LA POESIA III, 14

3.2.1. TEXT

Invisus natalis adest, qui rure molesto
et sine Cerintho tristis agendus erit.
Dulcius urbe quid est? An villa sit apta puellae
atque Arretino frigidus amnis agro?
Iam, nimium Messalla mei studiose, quiescas,
heu, tempestivae saeve, propinque, viae!
Hic animum sensuque meos abducta relinquo,
arbitrio quamvis non sinis esse meo.

5

3.2.2. TRADUCCIÓ

Vet aquí un infeliç aniversari, el qual a l'irritant camp
i sense Cerint, trista, he de passar.
Què hi ha més dolç que Roma? És que per a una jove és més apropiat una vil·la
i el gèlid riu que la regió d'Arretí?
Que descansis ja, Messal·la, massa preocupat per mi.
Ai dels teus oportuns viatges, parent cruel!
Presa aquí, perdo l'ànima i els meus sentits,
ja que no em permetis ser segons la meva voluntat.

5

3.2.3. COMENTARI

Aquesta elegia és la segona conservada de Sulpícia. Presenta un total de vuit versos. A més a més, la temàtica és diferent, ja que Sulpícia passa de parlar sobre l'alegria de confessar el seu amor a parlar sobre la tristesa de passar el seu aniversari lluny de Roma, la seva ciutat, i lluny de Cerint, el seu amant. Aquest fet dona una idea d'evolució a la relació Sulpícia-Cerint, la qual ens situa en la poesia eròtica elegíaca. Com es tracta d'una poesia d'aniversari, es tracta d'un *Genethliakon* (Lyne 2007: 354).

L'aniversari esmentat al poema és una mica confús, ja que no es fa cap referència directa sobre de qui és l'aniversari, considerant que el següent poema també és un *genethliakon*. Tot i que s'ha considerat l'opció que sigui l'aniversari de Cerint, sembla ser més adient acceptar que es tracta de l'aniversari de la pròpia Sulpícia. Per tant, s'estableix una seqüència dels esdeveniments clara: Messal·la convida a Sulpícia a una

villa amb motiu del seu aniversari, però la jove no hi vol acudir, de manera que haurà de passar un aniversari *invisus*. De seguida menciona el motiu pel qual es vol quedar a Roma, Cerint (v. 2), però també dona protagonisme a altres raons per les quals no voldria marxar, i per això mostra el seu desgrat pel camp. Seguidament, es queixa que Messal·la està massa preocupat per ella (potser com una generalització de les decisions que aquest pren per la jove), ja que el seu oncle mai té en consideració la seva voluntat. (Lyne 2007: 354).

Així doncs, el primer díptic serveix a la poetessa per expressar el seu sentiment de tristesa i els dos motius de la seva desolació. L'aniversari de Sulpícia ja ha arribat, i l'ha de celebrar, en contra de la seva voluntat, fet que Sulpícia ens diu al tercer díptic, però que anticipa en proclamar-se *tristis*. A més a més, no podrà gaudir de la presència de Cerint. En contraposició amb el poema anterior, Sulpícia esmenta directament Cerint, revelant la identitat d'*illum* del vers tercer (Lyne 2007: 354). És interessant que Sulpícia declara obertament que no li agrada anar al camp, i que el troba *molesto*.

En el segon díptic, Sulpícia llança una interrogació retòrica que reforça el seu rebuig cap al camp: *dulcius urbe quid est?* En aquest moment, l'autora fa una forta antítesis entre els mots *dulcius* en referència a la ciutat en contraposició a *tristis*, què és com ella se sent pel fet d'haver d'estar al camp. A continuació, continua introduint una segona interrogació retòrica: *an villa sit apta puellae atque Arretino frigidus amnis agro?* Aquestes interrogacions reforcen el sentiment de rebuig ja exposat, doncs l'autora comença a qüestionar-se el què és més adient per ella. És que és més adequat per a ella passar el seu aniversari al camp? O potser la seva relació amorosa fa que Messal·la, qui és interpel·lat a continuació, hagi d'emportar-se la seva neboda? En tot cas, Sulpícia comença a qüestionar-se el que és més adequat per a ella, és a dir, hi ha una reflexió en l'autora sobre com ha de viure una dama com ella, i si realment marxar al camp és millor que quedar-se a Roma. Es tracta també del dilema d'obeir la vida social (malgrat sigui contrària a aquesta) o la pròpia voluntat (malgrat anar en contra de l'establert i de Messal·la). Sigui com sigui, aquesta reflexió indica una consciència sobre ella mateixa i sobre la seva voluntat, un aspecte que es va plantejant durant la lectura de totes les seves poesies.

Per tant, el conjunt d'aquests dos dístics tenen una mateixa temàtica, què és l'absència de Cerint i el desagradable viatge al camp. A partir d'aquest punt, comença una segona part del poema, que sembla estar dirigida a Messal·la (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 529). Cada part del poema, doncs, està composta per la mateixa quantitat de versos.

Així doncs, la segona part, què és, en efecte, una apòstrofe a Messal·la, Sulpícia revela el motiu del seu viatge. En efecte, *tempestivae viae* és el sintagma que ens diu qui ha ideat el viatge, ja que sembla que el viatge ha estat ‘oportú’. Potser Messal·la, sabent que la seva neboda tenia una relació amb un jove, va decidir traslladar la seva neboda per posar obstacles entre ells. L’ús del subjuntiu de *quiescas* pot indicar la voluntat de la poetessa per tal que el seu oncle deixi de prendre tantes decisions en torn a ella, potser perquè ella en prendria moltes de diferents. Aquest parentiu l’estableix amb el terme *prompinque*, què estableix una contraposició entre el jo poètic i la seva voluntat i la *potestas* que té Messal·la sobre ella, és a dir, sobre la seva condició jurídica.

Finalment, el darrer díctic reforça totes les idees que ha anat esmentat anteriorment. El participi *abudcta* dona molta informació sobre com se sent la poetessa davant d’haver estat traslladada en contra de la seva voluntat, fet que s’enllaça amb l’últim vers, ja que assegura que, mitjançant la seva decisió, i probablement moltes altres que n’hagi pres, Messal·la no la deixa complir la seva voluntat, corroborant la contraposició entre voluntat i condició jurídica ja esmentada. Cal afegir que, *animum sensuque meos* [...] *relinquo* mostra novament una consciència d’ella mateixa, dels seus sentits i de la seva voluntat. L’ús del possessiu *meos* pot ser una mostra clara d’aquesta consciència, ja que Sulpícia utilitza els possessius de manera reiterada per parlar sobre aquest aspecte.

3.3. TEXT, TRADUCCIÓ I COMENTARI DE LA POESIA III, 15

3.3.1. TEXT

Scis iter ex animo sublatum triste puellae?

Natali Romae iam licet esse suo.

Omnibus ille dies nobis natalis agatur,

qui nec opinanti nunc tibi forte venit.

v. 2. “suo editio Aldina a. 1502, Nissen, prob. Luck, Lee: tuo codd. Plerique : tuae cod. Regius: meo Huschke in notis, prob. Goold, Putnam.”

3.3.2. TRADUCCIÓ

Saps que segons el seu desig ha estat cancel·lat el lamentós viatge de la teva estimada?

Ja li és permès ser a Roma per al seu aniversari.

Tant de bo aquest aniversari sigui celebrat per tots nosaltres,

el qual, potser no sense sorpresa, t’ha arribat ara.

3.3.3. COMENTARI

Aquest poema, el qual és el tercer conservat de Sulpícia, és també un *genethliakon*, atès que també parla sobre un aniversari. Tanmateix, la problemàtica d'atribució de l'aniversari és també oberta al debat. Si acceptem que el poema anterior fa referència a l'aniversari de Sulpícia, potser podria ser pertinent acceptar que aquest també ho és. No obstant això, i malgrat les possibilitats del possessiu del segon vers, el possessiu que utilitza Sulpícia al darrer vers fan una referència clara a Cerint. Aquest fet podria posar en dubte que l'aniversari que tracten els poemes III, 14 i III, 15 sigui el de Sulpícia, però aleshores el sintagma *sine Cerintho* del vers segon del poema anterior no tindria cap sentit.

Sembla, però, que la connexió entre els dos poemes és simplement cronològica, és a dir, tenen una relació "abans i després". El període de temps entre ambdós poemes s'adapta al canvi d'opinió de Messal·la. Però també hi afecta la qüestió de la "causa i conseqüència", ja que l'intent de persuasió del poema III, 14 es pot presentar com el mateix responsable del final feliç celebrat en el III, 15 (Santirocco 1979: 232).

Per tant, seguint aquesta línia, i al nostre parer, el primer díptic podria fer referència a aquest *exitus felix* de l'aniversari de Sulpícia, ja que, segons la seva voluntat, podrà celebrar el seu aniversari a Roma. Al segon díptic estableix una relació entre l'aniversari de la poetessa vers l'aniversari de Cerint, que sembla que està a prop, segons el vers quart, en afirmar *nunc tibi forte venit*. Per tant, després d'aquest esclat d'alegria per poder acomplir la seva voluntat (Santirocco 1979: 232), i així, deixar d'estar *tristis* (3.14. 2), pot celebrar també feliç l'aniversari del seu estimat, establint la relació de "causa i conseqüència" de la qual parlava Santirocco. Com Sulpícia no ha de fer cap viatge al camp, no haurà de passar uns dies sense Cerint, entre els quals, potser, esdevenen els dos aniversaris.

Aquesta hipòtesi reforça l'estructura del poema, el qual, com l'anterior, també té dues parts. La primera part comprèn el primer díptic, on es confirma la cancel·lació del viatge de Sulpícia, i en la segona es comprèn el segon díptic, on es parla sobre la celebració de l'aniversari de Cerint (Arcas, Ramírez de Verger 2015: 535).

D'una banda, al primer díptic Sulpícia torna a fer referència a la seva voluntat, i l'alegria de poder acomplir-la reforça la idea de la consciència del jo poètic sobre sí mateixa. La seva voluntat, tanmateix, es contraposa amb *licet* (v. 2), ja que Sulpícia podrà celebrar el seu aniversari a Roma no per la seva voluntat, sinó perquè li és permès. Per tant, la contraposició entre la consciència sobre ella mateixa i la seva voluntat, i la seva

obligació social, és freqüent en les seves poesies, perquè d'una manera o altra, Sulpícia utilitza els mots adequats per tornar a aquesta contraposició una i altra vegada.

Altrament, al segon díctic, Sulpícia expressa la manca d'expectativa de Cerint de què la poetessa pugui estar a Roma per a la celebració de l'aniversari del jove. Degut a la primera intenció de Messal·la de traslladar Sulpícia durant l'aniversari de la jove, ella no podrà celebrar cap dels aniversaris, perquè no podria arribar a temps per al darrer. Per tant, Cerint es troba *nec opinanti*, doncs no estava previst que Sulpícia pogués ésser a Roma.

Per últim, és interessant comentar també que, malgrat totes les semblances entre els poemes III, 14 i III, 15, el jo poètic estableix característiques oposades entre els poemes. Mentre que a la poesia III, 13 Sulpícia s'adreça a Messal·la, a la poesia III, 15 s'adreça de manera exclusiva a Cerint. A més a més, el to de tristesa i de rebuig de la poesia III, 14 es contraposa amb l'esclat d'alegria del III, 15. La primera composició està carregada d'ironia, mentre que el segon es limita a comunicar l'*exitus felix* del problema del qual ja s'havia queixat.

3.4. TEXT, TRADUCCIÓ I COMENTARI DE LA POESIA III, 16

3.4.1. TEXT

Gratum est, securus multum quod iam tibi de me

permittis, subito ne male inepta cadam.

Sit tibi cura togae potior pressumque quasillo

scortum quam Servi filia Sulpicia:

solliciti sunt pro nobis, quibus illa doloris, 5

ne cedam ignoto, maxima causa, toro.

v. 5 “doloris *Haupt, Rigler, prob. Luck, Goold, dubitanter Tränkle* : dolori est *codd.* : dolori.”

3.4.2. TRADUCCIÓ

És agradable el que, molt confiat ja de mi,

et permets per tal que, de sobte, no caigui de mala manera en una neciesa.

Tingues més cura de la prostituta de la toga carregada amb un cistell

que de Sulpícia, la filla de Servi;

neguitosos estan per mi aquells per als quals aquella és la principal causa 5

del meu dolor, per tal que no caigui jo a un innoble jaç.

3.4.3. COMENTARI

Aquesta poesia és la quarta conservada de Sulpícia, i ens presenta una temàtica nova, ja que el jo poètic presenta un to d'enfadament cap a Cerint, el destinatari de la composició. Mentre Sulpícia es manté fidel al seu estimat, Cerint coqueteja amb prostitutes (o prostituta, segons interpretació) (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 541).

Al nostre parer, aquesta poesia es la més complexa del conjunt de composicions de Sulpícia, de manera que hi ha diverses traduccions al voltant d'aquests versos que incorren en contradiccions. La sintaxi, potser, és una mica més complexa, i el motiu podria ser l'enuig de la poetessa cap al seu estimat davant la seva manca de fidelitat. A continuació s'intentarà abordar la sintaxi, tot tenint present algunes opinions que presentin diferències per a poder obtenir una conclusió.

Així doncs, en el primer díptic es tracta el tema de la fidelitat de Sulpícia, així com la gran confiança per part de Cerint vers la fidelitat d'aquesta (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 541). En aquests dos versos comencen a haver-hi algunes discrepàncies entre autors, i n'hi ha altres que no es pronuncien, com ara Santirocco. En la traducció donada, s'optarà per la justificació que dona Lyne, qui entén *securus multum quod iam tibi de me* com a una oració subordinada substantiva completiva que funciona com a subjecte del verb *est*. (Lyne 2007: 360). D'altra banda, entenem *cadam* com a una primera persona del singular del present actiu de subjuntiu, tenint en consideració un valor desideratiu. Segons Sulpícia, Cerint està molt confiat d'ella, i per tant, no pensa que ella pugui caure en els mateixos errors que ell, és a dir, que ella no tingui cap aventura. Es pot entendre que Cerint pensa que les seves aventures amb prostitutes no seran cap impediment per a la seva relació amb Sulpícia, doncs, ja que aquest fet no provocarà que ella tingui relacions amb altres persones. És evident, des de la nostra interpretació, que aquest díptic presenta una forta càrrega irònica que anticipa el que passarà en el següent díptic: el retret a l'estimat per la falta de respecte d'ell cap a ella.

Seguidament, el segon díptic presenta un tema ben diferent, la infidelitat de Cerint (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 541), però també fa una comparació entre l'estatus de la prostituta i del mateix Cerint amb Sulpícia. Ja s'havia esmentat al capítol anterior que el pseudònim de Cerint és un nom freqüent d'esclaus, de manera que no seria estrany que Sulpícia reconegui el seu estat privilegiat. D'aquesta manera, estableix la comparació de manera clara a través de *potior [...] quam*, i exposa els atributs de la prostituta (o prostitutes) abans de contrastar-la amb el nom de la seva noble *gens familiaris: Servi filia Sulpicia*.

Pel que fa a la qüestió de l'estimada, la sintaxi pot fer referència a una prostituta o a dues, segons cada interpretació. Hi ha autors com ara Otón Sobrino, qui fa una traducció literal del text, esmentant primer la toga i després una prostituta que carrega la cistella (Otón Sobrino 1987: 293). Altrament, Santirocco parla en tot moment d'una única prostituta (Santirocco 1979: 233), i Arcaz i Ramírez de Verger parlen sobre prostitutes (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 541), és a dir, més d'una. Malgrat que havíem considerat la possibilitat de l'existència de més d'una prostituta, hem optat per fer una traducció on només hi ha una. Si s'interpreta el terme *scortum* com una hendiadis, es pot entendre que és la mateixa *scortum* la que porta la *togae* i la que està *presum quasillo*. A més a més, l'existència d'una sola prostituta pot justificar el pronom *illa* del cinquè vers, ja que a través d'aquest pronom anafòric, Sulpícia podria referir-se directament així a la nova amant de Cerint com a el seu dolor. Cal destacar, també, el fet que a vegades les esposes de la societat romana no posaven cap impediment a què els seus marits tinguessin relacions amb altres dones, si aquestes eren o bé esclaves o bé prostitutes, fins al punt que a vegades eren elles mateixes les que escollien les que serien les amants dels seus marits (Rousselle 1990: 372). És cert que Sulpícia i Cerint no estaven casats, però, tenint en consideració el grau d'enllaç que concebia la poetessa sobre la seva relació, i recollint el darrer vers de la primera poesia comentada, *cum digno digna fuisse ferar*, no seria estrany que fos una pràctica interioritzada per Sulpícia, més encara quan el seu llinatge és benestant.

Finalment, al tercer i últim díctic, Sulpícia parla ara sobre el dolor que pateix a causa de la prostituta amb qui coqueteja ara Cerint, i sobre la preocupació que senten les persones del seu voltant, entenent-les com les seves persones estimades i properes. És interessant que Sulpícia continua remarcant la diferència entre classes socials, de manera que utilitza un plural majestàtic per referir-se a ella mateixa vers el pronom *illa* per referir-se a la prostituta, el qual, al nostre parer, s'utilitza en un to força despectiu. El terme *doloris* pot ser entès de moltes maneres, considerant les variants conservades als manuscrits. Tanmateix, optarem per una traducció a través d'aquesta forma en genitiu, atès que així es pot entendre precisament que és la prostituta qui causa el patiment de Sulpícia. D'altra banda, al darrer vers, es parla sobre un *ignoto toro* que no queda massa clar. Potser es podria referir al jaç en què cau Cerint, seguint amb la idea del baix estatus que tenen tan la prostituta com el propi Cerint. Tanmateix, si entenem *ignoto* com a desconegut, també podríem entendre una amenaça per part de Sulpícia a Cerint, avisant-lo que ella també pot caure en el jaç que vulgui, reforçant el valor del verb *cedam*, què

està en subjuntiu. També seria possible entendre que Sulpícia cau en un innoble jaç perquè Cerint no es manté fidel a la poetessa, de manera que potser per les persones properes a Sulpícia aquesta relació hauria d'acabar; Cerint no porta ni estatus ni fidelitat a una dona com Sulpícia, filla de Servi. Per a Santirocco, l'elecció de l'adjectiu *ignoto* forma part del mateix joc que Sulpícia porta jugant des que ha començat el poema: posar en evidència el baix estatus de la prostituta passant-hi ella per sobre (Santirocco 1979: 233). Sembla que Otón Sobrino, en contraposició, opta per la segona opció (Otón Sobrino 1987: 293). Al seu torn, Lyne, amb qui coincidim en perspectiva, interpreta que el vers es refereix a Cerint, de manera que Sulpícia pot continuar amb el mateix joc de paraules, però dirigint-se directament a Cerint (Lyne 2007: 362). El jaç de Cerint és innoble, i com s'ha esmentat anteriorment, no porta a la jove ni estatus ni encara menys fidelitat, per tant, les persones properes a Sulpícia poden estar preocupades per ella per tenir una relació amb algú que no li porta res positiu. En aquest cas, doncs, es pot tractar d'una amenaça, però no d'infidelitat, sinó de trencament del vincle entre Sulpícia i Cerint.

També cal comentar la relació entre *cadam* i *cedam*, al primer i al darrer vers de la composició. El poema es mou entre aquests dos verbs (Santirocco 1979: 232): primerament es confirma la seguretat del vincle des de la perspectiva de Cerint, qui és mostra *securum* del fet que Sulpícia no anirà enlloc, i després s'indica precisament el contrari, Sulpícia podria trencar la seva relació precisament per la seva infidelitat. Aquest fet és una clara contradicció de perspectives, que serveix per estructurar el poema; primer es parla sobre la seguretat de Cerint, i per últim de la possibilitat de marxar de Sulpícia, posant entremig els dos factors que poden provocar aquesta separació. No obstant això, aquest aspecte és subjectiu i lliure d'interpretació de cara al lector. D'igual manera que a la poesia III, 13 a través del mot *fama*, *cadam* i *cedam* obren i tanquen el poema, seguint amb l'estructura de molla emprada anteriorment, fent que la poetessa torni novament al primer tema que ha comentat.

Sigui com sigui, aquesta poesia presenta moltes opcions de traducció i interpretació, així com moltes qüestions obertes que les poesies de Sulpícia no poden contestar, com ara el final de la història entre Sulpícia i Cerint. En l'anterior capítol ja s'ha esmentat que hi ha especialistes que pensen que sí van poder casar-se i celebrar les noces de les quals ens parla Tibul. Tanmateix, tenint en consideració els factors que es van descobrir dels propis poemes de Sulpícia, sembla que les diferents classes socials van ser un motiu que van produir la separació d'ambdós personatges. Cal recordar que

les diferències entre classes socials eren molt difícils de vèncer en època d'August (Cantarella 1997: 187).

3.5. TEXT, TRADUCCIÓ I COMENTARI DE LA POESIA III, 17

3.5.1. TEXT

Estne tibi, Cerinthe, tuae pia cura puellae,
quod mea nunc vexat corpora fessa calor?
A ego non aliter tristes evincere morbos
optarim, quam te si quoque velle putem.
At mihi quid prosit morbos evincere, si tu 5
nostra potes lento pectore ferre mala?

3.5.2. TRADUCCIÓ

És que no tens, Cerint, una pietosa cura de la teva noia,
atès que ara la calor maltracta els meus ossos afeblits?
Ai, jo no d'una altra manera curar la meva trista aflicció
desitjaria, que pensar que tu també ho vols.
Però en què em beneficiaria curar la meva malaltia, si tu 5
pots suportar amb tenaç cor els meus mals?

3.5.3. COMENTARI

Aquesta poesia és la cinquena conservada de Sulpícia, qui ens introdueix un nou tema. Malgrat que alguns estudiosos apunten al fet que Sulpícia pateix una malaltia, possiblement, la malària, potser seria més adient pensar que es tracta de la malaltia de l'amor, què tan sovint apareix en la poesia eròtica-amorosa llatina. Sulpícia parla sobre la malaltia de l'amor, que ara afebleix els seus ossos, i què presenta el límit entre la febre real i la calor provocada per la passió. (Santirocco 1979: 233). Al nostre parer, els versos de Sulpícia recorden a la poesia LI de Catul, qui com a precursor del gènere elegíac (Miró 2019: 9) també ens parla sobre aquesta malaltia, ja que ell també n'és víctima d'aquesta passió. Catul ens parla sobre com la calor se li escampa pels ossos (*tenuis sub artus / flamma demanat*) (Vergés, Seva 2019: 79), en contraposició amb el vers sulpicià *vexat corpora fessa calor* (v. 2). Malgrat que la poetessa no utilitza els mateixos mots, sí que intenta expressar una idea semblant, fet pel qual la seva poesia ens recorda directament la poesia de Catul.

D'altra banda, també és interessant comentar que el to del jo poètic durant el poema és bastant semblant al to que presentava Sulpícia al poema anterior, i per tant, que la relació realment tempesteja. Considerant que la malaltia que pateix Sulpícia és la malaltia de l'amor, s'observa com la jove se sent impotent davant la manca d'interès de Cerint pel seu estat. No obstant això, sembla que el to ara és més uniforme, i que la jove no se sent enfadada, sinó que se sent decebuda per no rebre les atencions que mereix la seva malaltia. Aquest fet es veu reflectit en la *pia cura* que li demana la jove a l'estimat, la qual també recorda a Catul. Una vegada més el precursor elegíac serveix de model a Sulpícia, ja que aquest ens parla a la poesia LXXVI sobre la *pietas* en el seu amor no correspost per part de Lèbia (Vergés; Seva 2019: 79). Catul utilitza *pius* (Vergés, Seva 2019: 79) i Sulpícia utilitza *pia* (v. 1), però encara podem anar més enllà. També seria una possibilitat considerar un *pius* Enees a l'Eneida, i en general, l'important valor de la *pietas* en època d'August, fet que ens pot justificar aquesta preocupació per part de Sulpícia (Santirocco 1979: 233).

Així doncs, el poema es podria dividir en dues parts. D'una banda, els dos primers díctics ens parlen sobre la malaltia de Sulpícia, estructurant una primera part, mentre que el darrer díctic expressa la manca de rellevància de la malaltia de Sulpícia considerant la indiferència de Cerint (Arcaz, Ramírez de Verger 2015: 541).

Pel que fa a la primera part, com ja s'ha comentat, tracta sobre la malaltia de l'amor que pateix Sulpícia. Tanmateix, Sulpícia l'expressa amb tristesa i dirigint-se directament a Cerint per acusar-lo de no mostrar interès necessari per ella i demanant-li aquesta *pia cura* que recorda a Catul. És interessant que Sulpícia se serveix una vegada més d'una interrogació retòrica com ja havia fet en les poesies anteriors, i n'utilitzarà una altra per acabar. També cal esmentar que el tercer vers es pot entendre de diverses maneres. Partint de la base que la malaltia de Sulpícia és la malaltia de l'amor, *tristes morbos* podria ser entès no només com els dolors o mals ocasionats per la malaltia, sinó també com els seus sentiments d'enamorada. Aquests, que poden atorgar la màxima felicitat a Sulpícia si el seu amor fos correspost, en aquest moment són *tristes* a causa de la indiferència de Cerint cap a la jove, marcant així una forta antítesi. En aquest sentit, es pot entendre el plural com un plural real que fa referència a aquests mals. En contrapartida, es pot entendre com un plural majestàtic, què ja n'ha utilitzat en el poema anterior on també estava descontenta amb Cerint, en cas de seguir amb la idea de la metàfora de la malaltia de l'amor, i per tant, de l'amor com el mal que l'afligeix. A més a més, considerant que tan en aquest poema com en l'anterior Sulpícia retreu a Cerint un

conjunt de factors que fan que Sulpícia pateixi, no seria estrany considerar que els dos plurals que utilitza per referir-se a ella mateixa són majestàtics i no només el primer. Abans de comentar el segon díctic, cal aturar-nos en la sintaxi del primer vers, ja que, com ja havia fet en la primera poesia, Sulpícia utilitza un datiu possessiu per referir-se a Cerint. Ambdues construeixen el datiu a partir d'un pronom possessiu, que com també s'ha mencionat, són recurrents en els versos sulpicians.

Seguidament, al darrer díctic, i per tant la segona part, Sulpícia torna a fer una interrogació retòrica com s'ha esmentat prèviament, assenyalant com Cerint se sent indiferent davant el gran enamorament que sent Sulpícia per ell. Així doncs, les interrogacions retòriques obren i tanquen el poema, i estableixen un clima de dubte que en realitat és el mateix que sent Sulpícia (Santirocco 1979: 233). Per tant, segons la nostra perspectiva, tindrien una doble funcionalitat, d'una banda establir el dubte en el comportament de Cerint, i d'altra retreure de manera directa la seva manca d'interès.

Finalment, seguint la línia de les poesies anteriors, la poetessa estableix una clara contraposició dins del poema, què és la àrdua passió per part de Sulpícia vers la indiferència per part de Cerint. Per articular aquesta contraposició, utilitza les interrogacions retòriques dirigides a Cerint mostrant com ella se sent afligida per la malaltia de l'amor.

3.6. TEXT, TRADUCCIÓ I COMENTARI DE LA POESIA III, 18

3.6.1. TEXT

Ne tibi sim, mea lux, aequae iam fervida cura,

ac videor paucos ante fuisse dies,

si quicquam tota commisi stulta iuventa,

cuius me fatear paenituisse magis,

hesterna quam te solum quod nocte reliqui, 5

ardorem cupiens dissimulare meum.

3.6.2. TRADUCCIÓ

No et sigui jo, llum meva, ja un ardorosa preocupació igual

a com semblo haver-ho sigut fa pocs dies,

si he fet alguna cosa, estúpida, amb motiu de la meva excessiva joventut,

sobre la que hagi de confessar que em penedeixo més,

és que la nit d'ahir et vaig deixar sol, 5

desitjant dissimular l'ardor meu.

3.6.3. COMENTARI

Aquesta poesia és la sisena i darrera conservada de Sulpícia, on, una vegada més, la poetessa torna a canviar de tema, mantenint però el mateix destinatari, Cerint. Per tant, aquest poema torna a ser una apòstrofe a Cerint. En aquesta composició, Sulpícia es disculpa amb l'estimat per haver dissimulat la seva passió durant la seva nit de passió, quan el va deixar sol. També expressa el seu penediment i culpa la seva joventut. A partir d'aquesta informació podem dividir el poema en dues parts ben diferenciades; la primera comprèn el primer díctic, on Sulpícia es disculpa, mentre que la segona, la qual comprèn el segon i el tercer díctic, confessa el seu error i el tracta de justificar (Arcas, Ramírez de Verger 2015: 553).

Així doncs, en el primer díctic el to de Sulpícia és clarament relaxat i tranquil en contraposició amb els dos poemes anteriors, fins al punt que utilitza una expressió afectuosa per referir-se a Cerint: *mea lux* (v. 1). És interessant que al primer vers trobem una altra referència a la llum i al foc, *fervida*, a les quals s'afegeix *ardorem* al darrer vers. Per tant, Sulpícia torna a jugar amb les paraules com ja havia fet en la poesia 3.16, on utilitza diversos mots per parlar de la classe social baixa. Aquí, utilitza termes que creen una imatge de llum i foc que és agradable (Santirocco 1979: 233) i que es contraposa amb la passió exposada al poema anterior, ja que la imatge que transmetia Sulpícia era més aviat desagradable. Aquesta imatge de foc i llum torna a estructurar el poema com una molla novament. També cal esmentar una tercera construcció en datiu en el primer vers. Sulpícia torna a utilitzar el recurs del datiu possessiu, una vegada més, a través d'un pronom possessiu en datiu. Torna a sorgir també el tema de la *cura*, però de manera diferent, si qui estava preocupada abans era Sulpícia, sembla que ara és Cerint qui ocupa aquest paper.

En el segon díctic intenta justificar el que ha passat, culpant el seu excés de joventut, és a dir, la seva primerenca edat. Aquesta referència ens dona moltes dades, tant de la seva biografia del moment en què té aquesta relació amb Cerint. Potser fa referència a la seva manca d'experiència en l'àmbit amorós i sexual, i també, a una personalitat tímida fruit de la joventut. Sembla que a Sulpícia no li ha agradat mostrar-se tímida, ja que pensa que li ha donat una imatge equivocada al jove pel qual pateix la malaltia de l'amor. Així, Sulpícia s'entrega al valor tradicional de no mostrar el seu desig i dissimular-lo, fet que representa realment aquest sentiment de penediment (Cortés Tovar 2005: 218). Aquests dos versos ens obren pas al darrer díctic, on ens trobem el moment on confessa

l'error que tan malament la fa sentir: deixar sol a l'amant en el moment de demostrar el seu ardor.

Un factor molt interessant d'aquest poema, és la quantitat d'influència que mostra Sulpícia a altres elegíacs com ara Catul i Ovidi i fins i tot Lígdam, i no només a Tibul. Un exemple és l'ús d'infinitiu de perfet (*fuisse, paenituisse, dissimulare*), el qual és freqüent en els elegíacs on s'esperaria un infinitiu de present, però per qüestions mètriques n'utilitzen el perfet. No obstant això, Lyne afirma que el poema és més proper a Catul que no pas els altres elegíacs, considerant que l'estructuració dels poemes per part d'ambdós autors és semblant (Lyne 2007: 364). Des del nostre criteri, és molt interessant aquesta afirmació, doncs hem observat aquesta influència en la poetessa i hem intentat reflectir-ho durant els comentaris dels poemes. Un altre exemple de semblança amb els elegíacs pot ser l'elecció dels termes, que ja han estat emprats per altres autors. En utilitzar *ardor* Sulpícia recorda a Propeci, però també a Catul (Lyne 2007: 364).

Sigui com sigui, malgrat que Sulpícia té una forma d'expressar-se força col·loquial (fet que també ens recorda algunes poesies de Catul), Sulpícia presenta un coneixement elevat del llatí (Lyne 2007: 364). Potser aquest llatí és el que va guiar els comentaristes tradicionals a atribuir els poemes de Sulpícia com a poemes de Tibul. Així i tot, considerant la seva nissaga i la gran influència de Messal·la en la seva persona, no hauria de ser estrany que Sulpícia pogués llegir els poetes que l'envoltaven i que entrés en contacte amb aquest llatí que, dins del col·loquialisme, presenta construccions complexes.

IV. CONCLUSIONS

A partir de la recopilació de dades i l'estudi de les poesies conservades de Sulpícia, hem pogut extreure algunes conclusions que seran presentades segons l'estructura seguida al present capítol.

Entenem que és important partir de Tibul per treballar Sulpícia, ja que a través de les seves poesies ha estat possible transmetre els poemes sulpicians, els quals són objecte d'estudi. En aquest treball hem intentat mostrar com els poetes del *Corpus Tibullianum* tenen una clara influència en la poetessa, gràcies a haver estat sota la *potestas* de Valeri Messal·la Corví, fet al qual Sulpícia fa referència en la poesia III, 14. Malgrat que les semblances entre poetes varen fer dubtar els comentaristes més conservadors, l'estil, el to, i l'aparició de personatges nous vers els personatges dels dos llibres anteriors han portat els filòlegs a utilitzar l'anàlisi quantitativa per comprovar les característiques formals de cada text, arribant a la conclusió del fet que, en realitat, hi havia més d'un autor darrere del *Corpus Tibullianum*.

Amb relació a Sulpícia, hem comprovat com els seus llinatges, tant el patern com el matern, eren llinatges privilegiats amb un renom a Roma. La classe benestant de Sulpícia va ser determinant per a poder produir una obra, i per tal que es pogués transmetre, arribant-nos al dia d'avui. Estant sota la *potestas* de Messal·la, va tenir l'oportunitat d'envoltar-se de tot el seu cercle, amb personatges com Tibul o el jove Ovidi. Malgrat la situació d'inferioritat que patien les dones, Sulpícia va poder esdevenir una *puella docta*. L'obra sulpiciana què ens ha arribat comprèn sis poemes, doncs, tot i que alguns estudiosos apunten al fet que podria haver publicat més, considerant el suport de Messal·la. Les sis elegies conservades són composicions eròtiques-amoroses, les quals tracten sobre la seva relació amb Cerint. Els temes que tracta la poetessa en cada poema, són, al nostre parer, genials, considerant que Sulpícia parla sobre la seva vida privada i amb la perspectiva d'una dona, un fet gens comú. La felicitat per trobar l'amor, una possible infidelitat per part de l'estimat o un viatge en contra de la seva voluntat són aspectes de la vida privada d'una jove que ens arriben ara en primera persona. El jo poètic manifesta diverses emocions que, després d'haver analitzat tots els poemes, són palpables als versos de Sulpícia.

Pel que fa als models i a les influències, veiem que Sulpícia té coneixement dels seus contemporanis, però també dels seus predecessors. Els temes que tracta i el seu

vocabulari amatori i eròtic la situen dins de la tradició elegíaca, mostrant semblances i la gran influència que eren per a ella els seus companys del cercle de Messal·la, especialment, Tibul i Ovidi. Tanmateix, hem vist que les seves poesies ens recorden a alguns epigrames i versos de Catul, qui, segons la nostra perspectiva, és una de les grans influències de la poetessa. D'altra banda, sembla que la relació entre Sulpícia i Cerint no només va servir a la mateixa jove per escriure, sinó que un segon autor, de nom desconegut, també va compondre poesies amb la parella com a personatges protagonistes. Les obres d'ambdós autors formen l'anomenat "Cicle de Sulpícia".

Pel que fa al personatge de Cerint, sabem que va ser un pseudònim, i tot i que hi ha diverses especulacions, sembla que no podrem desvelar la seva identitat. L'atribució més acceptada pels especialistes és la de Cornut, un bon amic de Tibul, a qui el poeta li dedica una poesia nupcial que fa considerar l'opció que Sulpícia i Cerint van poder tenir el seu *exitus felix*. No obstant això, després de l'anàlisi dels poemes, potser no ho tenim tan clar. Sembla que fou una relació amb força dificultats, com ara la primerenca edat de Sulpícia, entenent-la com una possible diferència d'edat considerable entre els amants, les infidelitats per part del jove, o les diferències entre classes socials.

Tanmateix, si hi ha un factor interessant en l'anàlisi de les poesies de Sulpícia, aquest va molt més enllà del final entre la relació dels amants. En efecte, es tracta de la poetessa, qui és la protagonista de la història que se'ns mostra als poemes. Podem extreure molta informació dels versos sulpicians, com ara dades biogràfiques, l'actitud de la jove vers els estereotips socials o el seu estil. Certament, Sulpícia ens dona moltes dades sobre la seva vida, com ara quina és la seva *gens*, qui té la seva *potestas*, i quina és la seva opinió sobre els afers de la seva vida privada que ens va mostrant. Així, l'aspecte que ens va captivar d'ella, fou la seva rebel·lia vers la societat, i la seva voluntat de deixar-hi constància per escrit. Sembla que no li va agradar ocultar la seva relació amb Cerint, motiu pel qual decideix fer-la pública, i a més a més, diu clarament que li agrada anar en contra de la norma i el que pugui opinar la resta. També dona la seva opinió sobre Messal·la, ja que parla d'ell com un *paterfamilias* que sempre pren les decisions per ella, sense tenir en consideració la seva voluntat individual. Sulpícia té clar que no li agrada aquesta protecció, i es mostra decidida amb la seva voluntat. És molt interessant com, a l'hora de retreure a Cerint allò que a ella no li ha agradat, anuncia ben clar qui és: Sulpícia, la filla de Servi. La poetessa té clar el seu estatus social, i també té clar el que significa formar part d'una classe social benestant, així que no té cap mena de dubte en utilitzar-ho com a justificació davant d'un Cerint que l'ha enfadada o decebuda.

Tots aquests factors ens condueixen a una conclusió, i és que Sulpícia tenia plena consciència de sí mateixa, és a dir, tenia clar que era una dona que no adoptaria un rol passiu a dins de la societat tal com s'esperava d'ella. Manifestava la seva voluntat i la seva opinió, tot i que fos una perspectiva polèmica en aquest període. Aquest fet ens sembla determinant i excepcional, doncs a la Roma d'August, les dones, de manera general, quedaven relegades a la voluntat del marit, a les tasques domèstiques i a la vida familiar. Probablement, la majoria d'aquestes dones, donada la seva formació en tasques domèstiques, no eren conscients que podien tenir una voluntat i una opinió. Sulpícia, però, no va complir aquesta norma, i això la fa especial.

D'altra banda, amb relació al seu estil, també es poden extreure algunes conclusions. Estructuralment, les seves poesies tenen entre quatre i deu versos que es divideixen en dues o tres parts en funció de la temàtica. En tres de les sis poesies utilitza construccions de datiu, i per tant entenem que formava part del seu estil. D'igual manera que els seus companys, utilitza molts infinitius perfets. A més a més, utilitza bastant vocabulari amatori, i també té tendència a fer ús dels pronoms personals i dels pronoms possessius (vegeu les correspondències adjuntades als annexos). També utilitza subordinades adjectives de relatiu amb bastant freqüència, i se serveix en diversos moments de verbs en subjuntiu. Altrament, fa jocs de paraules, com a la poesia III, 16 parlant del baix estatus social de Cerint i de la prostituta en contraposició amb el seu, o com a la poesia III, 18, on elabora tota una imatge de llum i foc a través de termes com *fervida* o *ardorem*. Cal destacar que, per realçar la seva condició social, no dubta a fer servir el plural majestàtic. Pel que fa als recursos estilístics, en més d'una composició se serveix de les interrogacions retòriques, fent-ne un total de cinc en els sis poemes. Usualment, en fa ús per iniciar les seves composicions, com és el cas de la poesia III, 15. També utilitza la metàfora per parlar sobre la malaltia de l'amor, tal com ho feia Catul, una de les seves grans influències. Cal mencionar l'hendíadis ja comentada de la poesia III, 16, o el gran volum de contradiccions que realitza.

En darrer terme, ens agradaria fer una petita reflexió acompanyada d'una cita. És evident que es poden obtenir moltes conclusions sobre l'anàlisi dels poemes de Sulpícia, i així obtenir pàgines i pàgines sobre diversos aspectes de l'autora. Altrament, optarem per comentar-ne un únic factor. En molts casos se'ns planteja el motiu pel qual cal conèixer Sulpícia, conservant autors dins de la tradició elegíaca com el gran Ovidi, Tibul o Properci, els quals poden resultar més atractius en l'àmbit filològic, ja que poden oferir una major quantitat de versos. Al nostre parer, Sulpícia és especial. Amb el feminisme

creixent dia a dia, hom podria preguntar-se si cal realment parlar d'una poetessa menor que ja s'ha tractat. Potser no cal continuar reivindicant la seva existència, com la d'altres dones en l'antiguitat amb un paper rellevant, si ja s'ha denunciat la seva manca d'estudi i ja s'han realitzat diversos comentaris i anàlisis. Tanmateix, no estem d'acord. Per molt que la societat avanci, cal recordar d'on venim per entendre qui som, i també per entendre Sulpícia. Sulpícia és rellevant perquè va ser una excepció. Perquè anava contra la norma i perquè tenia opinions, sentiments, i inquietuds. Perquè tenia una voluntat a dins d'una Roma que no contemplava que les dones poguessin tenir-ne. Sulpícia és una veu femenina que s'alça entre totes les veus masculines que formen part de la tradició elegíaca, i això és excepcional.

Recollint les paraules de la professora Rosario Cortés, no interessa tant corregir la crítica anterior dient que Sulpícia és una gran poetessa, perquè una de les injustícies històriques en la Història de la Literatura ha estat no contemplar les poetesses i escriptores menors. En el cas de Sulpícia, ni tan sols conservem prou per emetre un judici just i ben fonamentat, però potser no passa res per acceptar que Sulpícia fou una poetessa menor i no una Safo romana. El seu valor resideix en el fet que es va aproximar al gènere elegíac des de la posició social i cultural d'una dona, i això la fa diferent (Cortés Tovar 2005: 218). Per aquest motiu, estudiem Sulpícia i, per aquest motiu, n'extraïem la conclusió més important de totes, i és que va marcar una diferència a dins de la tradició elegíaca, ja que tenim molts elegíacs, però també una elegíaca.

V. BIBLIOGRAFIA

- Alfaro Bech, V., Francia Somalo, R., Cid López, R. M. *et al.* (2001). *Bien enseñada: la formación femenina en Roma y el occidente romanizado*, Virginia Alfaro Bech y Rosa Francia Somalo (coord.). Málaga: Universidad de Málaga.
- “Introducción” Alfaro Bech, V., Francia Somalo, R, pp. 7-18.
 - “La educación de la niña romana: de *puella* a *matrona docta*” Cid López, R, pp. 19-44.
- Cantarella, E. (1997). *Pasado próximo: mujeres romanas de Tácita a Sulpicia*. València: Universitat de València.
- Catul. (2019). *Poesies*. [Pròleg de Mònica Miró i traducció de Josep Vergés i Antoni Seva]. Barcelona: La Casa dels Clàssics, Bernat Metge Essencial.
- Cortés Tovar, R. (2005). “Poesía de mujeres en Grecia y Roma” in *El conocimiento del pasado: una herramienta para la igualdad*, pp. 201-218. Salamanca: Plaza Universitaria.
- Duby, G., Perrot, M., Schmitt, P. *et al.* [1990] (1993) (2006). *Historia de las Mujeres*. Georges Duby y Michelle Perrot (coord.). Sabadell: Penguin Random House Grupo Editorial.
- “La política de los cuerpos: entre procreación y continencia en Roma” Rousselle, A, pp. 338-393.
- Forsythe, G. (1996). “Ubi tu gaius, ego gaia. New Light on an Old Roman Legal Saw”. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 45(2), pp. 240–241.
- Galan, L. (1998). “Sulpicia” in *La romana: Presencia de la mujer en las Elegías del Corpus Tibullianum*, pp. 101-112. La Plata: Universidad Nacional de La Plata.
- Govaerts, S. (1996). *Le Corpus Tibullianum: index verborum et Relevés statistiques: essai de méthodologie statistique*. La Haye: Mouton.
- Harrison, S. (2005). *A Companion to Latin Literature*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Laurens, P. (2014). *Historie Critique de la Littérature Latine*. Paris: Les Belles Lettres.
- Luck, G. [1959] (1969). *The Latin love elegy*. London: Methuen & Co.
- Lyne, R. O. A. M. (2007). [Tibullus] “Book 3 and Sulpicia 1 2005” in *Collected papers on latin poetry*, pp. 342-367. New York: Oxford University Press.
- Maltby, R. (2002). *Tibullus: Elegies. Text, Introduction and Commentary*. Cambridge: Francis Cairns.
- Reynolds, L. D. (1983). *Texts and Transmission. A Survey of the Latin Classics*. New York: Oxford University Press.
- Santirocco, M. S. (1979). “Sulpicia reconsidered”. *The Classical Journal*, 74(3), pp. 229-239.

Tibulo. (1987). *Carmina* [Introducción, notas y traducción de Enrique Otón Sobrino]. Barcelona: Bosch Casa Editorial.

Tibulo, Albio y los autores del Corpus Tibullianum. (2025). *Elegías amatorias* [Edición bilingüe de Juan Luis Arcaz y Antonio Ramírez de Verger]. Madrid: Cátedra.

VI. ANNEXOS

6.1. CONCORDANCES AUTOMÀTIQUES

Aquestes concordances han estat fetes amb l'ajuda del meu tutor. El sistema és una manipulació automatitzada dels textos un cop fixats i sobre els quals hem fet aquest treball. Els programes utilitzats han estat l'Excel i el Word del paquet Office.

Amb l'Excel s'ha aplicat una fórmula matemàtica que "ha sumat" cinc paraules pel davant i pel darrera per a obtenir el context de cada entrada. Amb el Word s'ha obtingut l'ordenació alfabètica amb el criteri de la paraula central.

Aquest instrument permetria encara donar suport a les informacions de la nostra anàlisi o bé obtenir-ne de noves. Per a demostrar la seva utilitat, donem un exemple: la major freqüència del pronom personal *me* i el possessiu *meus-a-um* (i la seva declinació) respecte al corresponent majestàtic *nos* i el possessiu *noster-tra-trum* (i la seva declinació). Aquest tret seria un indicatiu de la tendència a l'expressió més intimista, tot i que la poetessa no renuncia a presentar-se en algun moment en el seu aspecte més social (majestàtic). D'aquest joc personal/social hem parlat al llarg d'aquest treball.

III, 17, 3	nunc uexat corpora fessa calor?	A	ego non aliter tristes euincere
III, 14, 7	uiaae. Hic animum sensusque meos	abducta	relinquo arbitrio, quamuis non sinis
III, 18, 2	lux, aequae iam feruida cura	ac	uideor paucos ante fuisse dies,
III, 14, 1	Inuisus natalis	adest,	qui rure molesto et sine
III, 18, 1	Ne tibi sim, mea lux,	aequae	iam feruida cura ac uideor
III, 15, 3	Omnibus ille dies nobis natalis	agatur,	qui nec opinanti nunc tibi
III, 14, 2	molesto et sine Cerintho tristis	agendus	erit. Dulcius urbe quid est?
III, 14, 4	puellae atque Arretino frigidus amnis	agro?	Iam, nimium Messalla mei studiose,
III, 13, 2	qualem texisse pudori quam nudasse	alicui	sit mihi fama magis. Exorata
III, 17, 3	fessa calor? A ego non	aliter	tristes euincere morbos optarim, quam
III, 14, 4	apta puellae atque Arretino frigidus	amnis	agro? Iam, nimium Messalla mei
III, 13, 1	Tandem uenit	amor,	qualem texisse pudori quam nudasse
III, 14, 3	erit. Dulcius urbe quid est?	An	uilla sit apta puellae atque
III, 15, 1	Scis iter ex	animo	sublatum triste puellae? Natali Romae
III, 14, 7	tempestiuae saepe, propinque, uiaae. Hic	animum	sensusque meos abducta relinquo arbitrio,
III, 18, 2	feruida cura ac uideor paucos	ante	fuisse dies, si quicquam tota
III, 13, 8	legat id nemo quam meus	ante,	uelim, sed peccasse iuuat, uultus
III, 14, 3	quid est? An uilla sit	apta	puellae atque Arretino frigidus amnis
III, 14, 8	animum sensusque meos abducta relinquo	arbitrio,	quamuis non sinis esse, meo.
III, 18, 6	te solum quod nocte reliqui,	ardorem	cupiens dissimulare meum.
III, 14, 4	uilla sit apta puellae atque	Arretino	frigidus amnis agro? Iam, nimium
III, 17, 5	te si quoque uelle putem.	At	mihi quid prosit morbos euincere,

III, 14, 4	An uilla sit apta puellae	atque	Arretino frigidus amnis agro? Iam,
III, 13, 4	Exorata meis illum Cytherea Camenis	attulit	in nostrum deposuitque sinum. Exsoluit
III, 16, 2	permittis, subito ne male inepta	cadam.	Sit tibi cura togae potior
III, 17, 2	mea nunc uexat corpora fessa	calor?	A ego non aliter tristes
III, 13, 3	magis. Exorata meis illum Cytherea	Camenis	attulit in nostrum deposuitque sinum.
III, 16, 6	est ne cedam ignoto maxima	causa	toro.
III, 16, 6	quibus illa dolori est ne	cedam	ignoto maxima causa toro.
III, 17, 1	Estne tibi,	Cerinthe,	tuae pia cura puellae, quod
III, 14, 2	qui rure molesto et sine	Cerintho	tristis agendus erit. Dulcius urbe
III, 18, 3	fuisse dies, si quicquam tota	commisi	stulta iuuenta cuius me fatear
III, 13, 9	uelim, sed peccasse iuuat, uultus	compo- nere	famae taedet: cum digno digna
III, 17, 2	puellae, quod mea nunc uexat	corpora	fessa calor? A ego non
III, 18, 4	quicquam tota commisi stulta iuuenta	cuius	me fatear paenituisse magis, hesterna
III, 13, 10	iuuat, uultus componere fama taedet:	cum	digno digna fuisse ferar.
III, 18, 6	solum quod nocte reliqui, ardorem	cupiens	dissimulare meum.
III, 16, 3	male inepta cadam. Sit tibi	cura	togae potior pressumque quasillo scortum
III, 17, 1	Estne tibi, Cerinthe, tuae pia	cura	puellae, quod mea nunc uexat
III, 18, 1	mea lux, aequae iam feruida	cura	ac uideor paucos ante fuisse
III, 13, 3	fama magis. Exorata meis illum	Cytherea	Camenis attulit in nostrum deposuitque
III, 16, 1	securus multum quod iam tibi	de	me permittis, subito ne male
III, 13, 4	Cytherea Camenis attulit in nostrum	depo- suitque	sinum. Exsoluit promissa Venus: mea
III, 13, 6	promissa Venus: mea gaudia narret,	dicetur	si quis non habuisse sua.
III, 15, 3	licet esse tuo. Omnibus ille	dies	nobis natalis agatur, qui nec
III, 18, 2	ac uideor paucos ante fuisse	dies,	si quicquam tota commisi stulta
III, 13, 10	componere fama taedet: cum digno	digna	fuisse ferar.
III, 13, 10	uultus componere fama taedet: cum	digno	digna fuisse ferar.
III, 18, 6	quod nocte reliqui, ardorem cupiens	dissimu- lare	meum.
III, 16, 5	sunt pro nobis, quibus illa	dolori	est ne cedam ignoto maxima
III, 14, 3	sine Cerintho tristis agendus erit.	Dulcius	urbe quid est? An uilla
III, 13, 7	quis non habuisse sua. Non	ego	signatis quicquam mandare tabellis, ne
III, 17, 3	uexat corpora fessa calor? A	ego	non aliter tristes euincere morbos
III, 14, 2	et sine Cerintho tristis agendus	erit.	Dulcius urbe quid est? An
III, 15, 2	puellae? Natali Romae iam licet	esse	tuo. Omnibus ille dies nobis
III, 14, 8	relinquo arbitrio, quamuis non sinis	esse,	meo.
III, 16, 5	pro nobis, quibus illa dolori	est	ne cedam ignoto maxima causa
III, 16, 1	Gratum	est,	securus multum quod iam tibi
III, 14, 3	agendus erit. Dulcius urbe quid	est?	An uilla sit apta puellae
III, 17, 1		Estne	tibi, Cerinthe, tuae pia cura
III, 14, 2	natalis adest, qui rure molesto	et	sine Cerintho tristis agendus erit.
III, 17, 3	A ego non aliter tristes	euincere	morbos optarim, quam te si
III, 17, 5	At mihi quid prosit morbos	euincere,	si tu nostra potes lento

III, 15, 1	Scis iter	ex	animo sublatum triste puellae? Natali
III, 13, 3	alicui sit mihi fama magis.	Exorata	meis illum Cytherea Camenis attulit
III, 13, 5	attulit in nostrum deposuitque sinum.	Exsoluit	promissa Venus: mea gaudia narret,
III, 13, 2	quam nudasse alicui sit mihi	fama	magis. Exorata meis illum Cytherea
III, 13, 9	sed peccasse iuuat, uultus componere	famae	taedet: cum digno digna fuisse
III, 18, 4	commisi stulta iuuenta cuius me	fatear	paenituisse magis, hesterna quam te
III, 13, 10	taedet: cum digno digna fuisse	ferar.	
III, 17, 6	tu nostra potes lento pectore	ferre	mala?
III, 18, 1	sim, mea lux, aequae iam	feruida	cura ac uideor paucos ante
III, 17, 2	quod mea nunc uexat corpora	fessa	calor? A ego non aliter
III, 16, 4	pressumque quasillo scortum quam Serui	filia	Sulpicia: solliciti sunt pro nobis,
III, 15, 4	qui nec opinanti nunc tibi	forte	uenit.
III, 14, 4	sit apta puellae atque Arretino	frigidus	amnis agro? Iam, nimium Messalla
III, 13, 10	famae taedet: cum digno digna	fuisse	ferar.
III, 18, 2	cura ac uideor paucos ante	fuisse	dies, si quicquam tota commisi
III, 13, 5	sinum. Exsoluit promissa Venus: mea	gaudia	narret, dicetur si quis non
III, 16, 1		Gratum	est, securus multum quod iam
III, 13, 6	narret, dicetur si quis non	habuisse	sua. Non ego signatis quicquam
III, 18, 5	cuius me fatear paenituisse magis,	hesterna	quam te solum quod nocte
III, 14, 7	non tempestiuae saepe, propinque, uiae.	Hic	animum sensusque meos abducta relinquo
III, 15, 2	sublatum triste puellae? Natali Romae	iam	licet esse tuo. Omnibus ille
III, 16, 1	Gratum est, securus multum quod	iam	tibi de me permittis, subito
III, 18, 1	tibi sim, mea lux, aequae	iam	feruida cura ac uideor paucos
III, 14, 5	atque Arretino frigidus amnis agro?	Iam,	nimium Messalla mei studiose, quiescas;
III, 13, 8	quicquam mandare tabellis, ne legat	id	nemo quam meus ante, uelim,
III, 16, 6	illa dolori est ne cedam	ignoto	maxima causa toro.
III, 16, 5	solliciti sunt pro nobis, quibus	illa	dolori est ne cedam ignoto
III, 15, 3	iam licet esse tuo. Omnibus	ille	dies nobis natalis agatur, qui
III, 13, 3	mihi fama magis. Exorata meis	illum	Cytherea Camenis attulit in nostrum
III, 13, 4	meis illum Cytherea Camenis attulit	in	nostrum deposuitque sinum. Exsoluit promissa
III, 16, 2	me permittis, subito ne male	inepta	cadam. Sit tibi cura togae
III, 14, 1		Inuisus	natalis adest, qui rure molesto
III, 15, 1	Scis	iter	ex animo sublatum triste puellae?
III, 13, 9	meus ante, uelim, sed peccasse	iuuat,	uultus componere fama taedet: cum
III, 18, 3	si quicquam tota commisi stulta	iuuenta	cuius me fatear paenituisse magis,
III, 13, 8	signatis quicquam mandare tabellis, ne	legat	id nemo quam meus ante,
III, 17, 6	euincere, si tu nostra potes	lento	pectore ferre mala?
III, 15, 2	triste puellae? Natali Romae iam	licet	esse tuo. Omnibus ille dies
III, 18, 1	Ne tibi sim, mea	lux,	aequae iam feruida cura ac
III, 18, 4	iuuenta cuius me fatear paenituisse	magis,	hesterna quam te solum quod
III, 13, 2	nudasse alicui sit mihi fama	magis.	Exorata meis illum Cytherea Camenis
III, 17, 6	nostra potes lento pectore ferre	mala?	

III, 16, 2	de me permittis, subito ne	male	inepta cadam. Sit tibi cura
III, 13, 7	sua. Non ego signatis quicquam	mandare	tabellis, ne legat id nemo
III, 16, 6	dolori est ne cedam ignoto	maxima	causa toro.
III, 16, 1	multum quod iam tibi de	me	permittis, subito ne male inepta
III, 18, 4	tota commisi stulta iuuenta cuius	me	fatear paenituisse magis, hesterna quam
III, 13, 5	deposuitque sinum. Exsoluit promissa Venus:	mea	gaudia narret, dicetur si quis
III, 17, 2	tuae pia cura puellae, quod	mea	nunc uexat corpora fessa calor?
III, 18, 1	Ne tibi sim,	mea	lux, aequae iam feruida cura
III, 14, 5	amnis agro? Iam, nimium Messalla	mei	studiose, quiescas; non tempestivae saepe,
III, 13, 3	sit mihi fama magis. Exorata	meis	illum Cytherea Camenis attulit in
III, 14, 8	arbitrio, quamvis non sinis esse,	meo.	
III, 14, 7	propinque, uiae. Hic animum sensusque	meos	abducta relinquo arbitrio, quamvis non
III, 14, 5	frigidus amnis agro? Iam, nimium	Messalla	mei studiose, quiescas; non tempestivae
III, 18, 6	nocte reliqui, ardorem cupiens dissimulare	meum.	
III, 13, 8	ne legat id nemo quam	meus	ante, uelim, sed peccasse iuuat,
III, 13, 2	pudori quam nudasse alicui sit	mihi	fama magis. Exorata meis illum
III, 17, 5	si quoque uelle putem. At	mihi	quid prosit morbos euincere, si
III, 14, 1	Inuisus natalis adest, qui rure	molesto	et sine Cerintho tristis agendus
III, 17, 3	ego non aliter tristes euincere	morbos	optarim, quam te si quoque
III, 17, 5	putem. At mihi quid prosit	morbos	euincere, si tu nostra potes
III, 16, 1	Gratum est, securus	multum	quod iam tibi de me
III, 13, 5	Exsoluit promissa Venus: mea gaudia	narret,	dicetur si quis non habuisse
III, 15, 2	ex animo sublatum triste puellae?	Natali	Romae iam licet esse tuo.
III, 14, 1	Inuisus	natalis	adest, qui rure molesto et
III, 15, 3	tuo. Omnibus ille dies nobis	natalis	agatur, qui nec opinanti nunc
III, 13, 8	ego signatis quicquam mandare tabellis,	ne	legat id nemo quam meus
III, 16, 2	tibi de me permittis, subito	ne	male inepta cadam. Sit tibi
III, 16, 6	nobis, quibus illa dolori est	ne	cedam ignoto maxima causa toro.
III, 18, 1		Ne	tibi sim, mea lux, aequae
III, 15, 4	dies nobis natalis agatur, qui	nec	opinanti nunc tibi forte uenit.
III, 13, 8	mandare tabellis, ne legat id	nemo	quam meus ante, uelim, sed
III, 14, 5	Arretino frigidus amnis agro? Iam,	nimium	Messalla mei studiose, quiescas; non
III, 15, 3	esse tuo. Omnibus ille dies	nobis	natalis agatur, qui nec opinanti
III, 16, 5	filia Sulpicia: solliciti sunt pro	nobis,	quibus illa dolori est ne
III, 18, 5	hesterna quam te solum quod	nocte	reliqui, ardorem cupiens dissimulare meum.
III, 13, 6	gaudia narret, dicetur si quis	non	habuisse sua. Non ego signatis
III, 13, 7	si quis non habuisse sua.	Non	ego signatis quicquam mandare tabellis,
III, 14, 6	nimium Messalla mei studiose, quiescas;	non	tempestivae saepe, propinque, uiae. Hic
III, 14, 8	meos abducta relinquo arbitrio, quamvis	non	sinis esse, meo.
III, 17, 3	corpora fessa calor? A ego	non	aliter tristes euincere morbos optarim,
III, 17, 6	prosit morbos euincere, si tu	nostra	potes lento pectore ferre mala?
III, 13, 4	illum Cytherea Camenis attulit in	nostrum	deposuitque sinum. Exsoluit promissa Venus:

III, 13, 2	amor, qualem texisse pudori quam	nudasse	alicui sit mihi fama magis.
III, 15, 4	natalis agatur, qui nec opinanti	nunc	tibi forte uenit.
III, 17, 2	pia cura puellae, quod mea	nunc	uexat corpora fessa calor? A
III, 15, 3	Romae iam licet esse tuo.	Omnibus	ille dies nobis natalis agatur,
III, 15, 4	nobis natalis agatur, qui nec	opinanti	nunc tibi forte uenit.
III, 17, 4	non aliter tristes euincere morbos	optarim,	quam te si quoque uelle
III, 18, 4	stulta iuuenta cuius me fatear	paenituisse	magis, hesterna quam te solum
III, 18, 2	iam feruida cura ac uideor	paucos	ante fuisse dies, si quicquam
III, 13, 9	quam meus ante, uelim, sed	peccasse	iuuat, uultus componere famae taedet:
III, 17, 6	si tu nostra potes lento	pectore	ferre mala?
III, 16, 2	quod iam tibi de me	permittis,	subito ne male inepta cadam.
III, 17, 1	Estne tibi, Cerinthe, tuae	pia	cura puellae, quod mea nunc
III, 17, 6	morbos euincere, si tu nostra	potes	lento pectore ferre mala?
III, 16, 3	cadam. Sit tibi cura togae	potior	pressumque quasillo scortum quam Serui
III, 16, 3	Sit tibi cura togae potior	pressumque	quasillo scortum quam Serui filia
III, 16, 5	Serui filia Sulpicia: solliciti sunt	pro	nobis, quibus illa dolori est
III, 13, 5	in nostrum deposuitque sinum. Exsoluit	promissa	Venus: mea gaudia narret, dicetur
III, 14, 6	studiose, quiescas; non tempestiuae saepe,	propinque,	uiaae. Hic animum sensusque meos
III, 17, 5	uelle putem. At mihi quid	prosit	morbos euincere, si tu nostra
III, 13, 1	Tandem uenit amor, qualem texisse	pudori	quam nudasse alicui sit mihi
III, 14, 3	est? An uilla sit apta	puellae	atque Arretino frigidus amnis agro?
III, 17, 1	tibi, Cerinthe, tuae pia cura	puellae,	quod mea nunc uexat corpora
III, 15, 1	iter ex animo sublatum triste	puellae?	Natali Romae iam licet esse
III, 17, 4	quam te si quoque uelle	putem.	At mihi quid prosit morbos
III, 13, 1	Tandem uenit amor,	qualem	texisse pudori quam nudasse alicui
III, 13, 2	uenit amor, qualem texisse pudori	quam	nudasse alicui sit mihi fama
III, 13, 8	tabellis, ne legat id nemo	quam	meus ante, uelim, sed peccasse
III, 16, 4	togae potior pressumque quasillo scortum	quam	Serui filia Sulpicia: solliciti sunt
III, 17, 4	aliter tristes euincere morbos optarim,	quam	te si quoque uelle putem.
III, 18, 5	me fatear paenituisse magis, hesterna	quam	te solum quod nocte reliqui,
III, 14, 8	sensusque meos abducta relinquo arbitrio,	quamuis	non sinis esse, meo.
III, 16, 3	tibi cura togae potior pressumque	quasillo	scortum quam Serui filia Sulpicia:
III, 14, 1	Inuisus natalis adest,	qui	rure molesto et sine Cerintho
III, 15, 4	ille dies nobis natalis agatur,	qui	nec opinanti nunc tibi forte
III, 16, 5	Sulpicia: solliciti sunt pro nobis,	quibus	illa dolori est ne cedam
III, 13, 7	habuisse sua. Non ego signatis	quicquam	mandare tabellis, ne legat id
III, 18, 3	paucos ante fuisse dies, si	quicquam	tota commisi stulta iuuenta cuius
III, 14, 3	tristis agendus erit. Dulcius urbe	quid	est? An uilla sit apta
III, 17, 5	quoque uelle putem. At mihi	quid	prosit morbos euincere, si tu
III, 14, 5	Iam, nimium Messalla mei studiose,	quiescas;	non tempestiuae saepe, propinque, uiaae.

III, 13, 6	mea gaudia narret, dicetur si	quis	non habuisse sua. Non ego
III, 16, 1	Gratum est, securus multum	quod	iam tibi de me permittis,
III, 17, 2	Cerinthe, tuae pia cura puellae,	quod	mea nunc uexat corpora fessa
III, 18, 5	magis, hesterna quam te solum	quod	nocte reliqui, ardorem cupiens dissimulare
III, 17, 4	morbos optarim, quam te si	quoque	uelle putem. At mihi quid
III, 14, 7	Hic animum sensusque meos abducta	relinquo	arbitrio, quamuis non sinis esse,
III, 18, 5	quam te solum quod nocte	reliqui,	ardorem cupiens dissimulare meum.
III, 15, 2	animo sublatum triste puellae? Natali	Romae	iam licet esse tuo. Omnibus
III, 14, 1	Inuisus natalis adest, qui	rure	molesto et sine Cerintho tristis
III, 14, 6	mei studiose, quiescas; non tempestiuae	saepe,	propinque, uiae. Hic animum sensusque
III, 15, 1		Scis	iter ex animo sublatum triste
III, 16, 4	cura togae potior pressumque quasillo	scortum	quam Serui filia Sulpicia: solliciti
III, 16, 1	Gratum est,	securus	multum quod iam tibi de
III, 13, 9	nemo quam meus ante, uelim,	sed	peccasse iuuat, uultus componere famae
III, 14, 7	saepe, propinque, uiae. Hic animum	sensus- que	meos abducta relinquo arbitrio, quamuis
III, 16, 4	potior pressumque quasillo scortum quam	Serui	filia Sulpicia: solliciti sunt pro
III, 13, 6	Venus: mea gaudia narret, dicetur	si	quis non habuisse sua. Non
III, 17, 4	euincere morbos optarim, quam te	si	quoque uelle putem. At mihi
III, 17, 5	mihi quid prosit morbos euincere,	si	tu nostra potes lento pectore
III, 18, 3	uideor paucos ante fuisse dies,	si	quicquam tota commisi stulta iuuenta
III, 13, 7	non habuisse sua. Non ego	signatis	quicquam mandare tabellis, ne legat
III, 18, 1	Ne tibi	sim,	mea lux, aequae iam feruida
III, 14, 2	adest, qui rure molesto et	sine	Cerintho tristis agendus erit. Dulcius
III, 14, 8	abducta relinquo arbitrio, quamuis non	sinis	esse, meo.
III, 13, 4	Camenis attulit in nostrum deposuitque	sinum.	Exsoluit promissa Venus: mea gaudia
III, 13, 2	texisse pudori quam nudasse alicui	sit	mihi fama magis. Exorata meis
III, 14, 3	urbe quid est? An uilla	sit	apta puellae atque Arretino frigidus
III, 16, 3	subito ne male inepta cadam.	Sit	tibi cura togae potior pressumque
III, 16, 5	scortum quam Serui filia Sulpicia:	solliciti	sunt pro nobis, quibus illa
III, 18, 5	paenituisse magis, hesterna quam te	solum	quod nocte reliqui, ardorem cupiens
III, 14, 5	agro? Iam, nimium Messalla mei	studiose,	quiescas; non tempestiuae saepe, propinque,
III, 18, 3	dies, si quicquam tota commisi	stulta	iuuenta cuius me fatear paenituisse
III, 13, 6	dicetur si quis non habuisse	sua.	Non ego signatis quicquam mandare
III, 16, 2	iam tibi de me permittis,	subito	ne male inepta cadam. Sit
III, 15, 1	Scis iter ex animo	sublatum	triste puellae? Natali Romae iam
III, 16, 4	quasillo scortum quam Serui filia	Sulpicia:	solliciti sunt pro nobis, quibus
III, 16, 5	quam Serui filia Sulpicia: solliciti	sunt	pro nobis, quibus illa dolori
III, 13, 7	Non ego signatis quicquam mandare	tabellis,	ne legat id nemo quam
III, 13, 10	peccasse iuuat, uultus componere famae	taedet:] -	cum digno digna fuisse ferar.
III, 13, 1		Tandem	uenit amor, qualem texisse pudori
III, 17, 4	tristes euincere morbos optarim, quam	te	si quoque uelle putem. At
III, 18, 5	fatear paenituisse magis, hesterna quam	te	solum quod nocte reliqui, ardorem

III, 14, 6	Messalla mei studiose, quiescas; non	tempestiuae	saepe, propinque, uiae. Hic animum
III, 13, 1	Tandem uenit amor, qualem	texisse	pudori quam nudasse alicui sit
III, 15, 4	agatur, qui nec opinanti nunc	tibi	forte uenit.
III, 16, 1	est, securus multum quod iam	tibi	de me permittis, subito ne
III, 16, 3	ne male inepta cadam. Sit	tibi	cura togae potior pressumque quasillo
III, 18, 1	Ne	tibi	sim, mea lux, aequae iam
III, 17, 1	Estne	tibi,	Cerinthae, tuae pia cura puellae,
III, 16, 3	inepta cadam. Sit tibi cura	togae	potior pressumque quasillo scortum quam
III, 16, 6	ne cedam ignoto maxima causa	toro.	
III, 18, 3	ante fuisse dies, si quicquam	tota	commisi stulta iuuenta cuius me
III, 15, 1	Scis iter ex animo sublatum	triste	puellae? Natali Romae iam licet
III, 17, 3	calor? A ego non aliter	tristes	euincere morbos optarim, quam te
III, 14, 2	rure molesto et sine Cerintho	tristis	agendus erit. Dulcius urbe quid
III, 17, 5	quid prosit morbos euincere, si	tu	nostra potes lento pectore ferre
III, 17, 1	Estne tibi, Cerinthae,	tuae	pia cura puellae, quod mea
III, 15, 2	Natali Romae iam licet esse	tuo.	Omnibus ille dies nobis natalis
III, 13, 8	id nemo quam meus ante,	uelim,	sed peccasse iuuat, uultus componere
III, 17, 4	optarim, quam te si quoque	uelle	putem. At mihi quid prosit
III, 13, 1	Tandem	uenit	amor, qualem texisse pudori quam
III, 15, 4	nec opinanti nunc tibi forte	uenit.	
III, 17, 2	cura puellae, quod mea nunc	uexat	corpora fessa calor? A ego
III, 14, 6	quiescas; non tempestiuae saepe, propinque,	uiae.	Hic animum sensusque meos abducta
III, 18, 2	aequae iam feruida cura ac	uideor	paucos ante fuisse dies, si
III, 14, 3	Dulcius urbe quid est? An	uilla	sit apta puellae atque Arretino
III, 14, 3	Cerintho tristis agendus erit. Dulcius	urbe	quid est? An uilla sit
III, 13, 9	ante, uelim, sed peccasse iuuat,	uultus	componere famae taedet: cum digno
III, 13, 5	nostrum deposuitque sinum. Exsolui promissa	Venus:	mea gaudia narret, dicetur si

